

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2017

Kristýna Bunzáková

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra francouzského jazyka a literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Perraultova pohádka o Palečkovi v českém zpracování
The Czech interpretation of Perrault's fairytale about Tom Thumb

Kristýna Bunzáková

Vedoucí práce: Dr. PhDr. Renáta Listíková, MCF
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Francouzský jazyk se zaměřením na vzdělávání

2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Perraultova pohádka o Palečkovi v českém zpracování vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 4. července 2017

.....

podpis

Tímto bych velmi ráda poděkovala vedoucí práce, paní Dr. PhDr. Renátě Listíkové, MCF, a to za její cenné rady, podnětné připomínky, motivaci, trpělivost, ochotu a za veškerý čas, který mi při psaní věnovala.

Dále bych ráda poděkovala paní Mgr. Mileně Fučíkové, Ph.D. za věcné rady.

ANOTACE

Pohádky Charlese Perraulta jsou významnou součástí evropského kulturního dědictví. Motivy jeho vyprávění nalézáme i v českém prostředí. Pohádková témata tvoří důležitý nadnárodní spoj vyjadřující kulturní sounáležitost a sjednocení. Obdobné motivy vyjadřují kulturní jednotu dané oblasti. Díky podobnosti příběhů lze identifikovat obdobné životní a kulturní hodnoty člověka, které vzájemně sdílíme a respektujeme. Cílem této bakalářské práce je nalezení stejných nebo podobných pohádkových motivů v pohádce *Paleček* Charlese Perraulta a českých pohádkových verzích autorů Boženy Němcové, Jana Wericha a Františka Hrubína. Důraz je kladen na analýzu a komparaci předem stanovených literárních textů, na základě srovnání je prokázán fakt nadnárodní spojitosti kulturního dědictví.

KLÍČOVÁ SLOVA

Pohádka, Paleček, Charles Perrault, Božena Němcová, komparace, pohádkové motivy, kulturní dědictví

ANNOTATION

Charles Perrault's fairy tales are considered an important part of European cultural heritage. The motives of his stories can also be seen in the Czech environment. The fairytale themes form an important transnational link that shows cultural unification. Similar motives in stories express the cultural unity of the studied area. Due to the similarities of stories, we can identify corresponding human and cultural values that we all share and respect. The aim of bachelor thesis is to identify the same or similar fairy tale motives in the fairy tale Tom Thumb and Czech fairy tales versions by Božena Němcová, Jan Werich and Frantisek Hrubin. Emphasis is placed on the analysis and comparison of the given literary texts. Based on the literary comparison, the fact that cultural heritage is transnational is proven.

KEYWORDS

Fairytale, Tom Thumb, Charles Perrault, Božena Němcová, comparison, fairy tale motives, cultural heritage

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Literatura pro děti a mládež	8
2. 1. Základní informace o LPDM.....	8
2. 2. Stručný historický vývoj LPDM.....	9
2. 3. Ostatní žánry LPDM příbuzné pohádce	11
3. Pohádka	14
3. 1. Základní obecná charakteristika pohádky	14
3. 2. Stručný historický vývoj pohádky	15
3. 3. Členění a klasifikace pohádek	17
3. 4. Postavy pohádky.....	19
3. 5. Čtenář pohádky.....	19
3. 6. Vypravěč lidové pohádky	22
4. Folklor a sběratelství pohádek.....	24
4. 1. Sběratelství lidových pohádek.....	24
4. 2. České prostředí (Karel Jaromír Erben, Božena Němcová).....	26
4. 3. Charles Perrault	27
5. Komparace pohádky <i>Paleček</i> s českým zpracováním.....	29
5. 1. <i>Paleček</i> - Charles Perrault	29
5. 2. <i>Pohádka o perníkové chaloupce</i> - Božena Němcová	31
5. 3. <i>O Palečkovi</i> - Božena Němcová.....	35
5. 4. <i>Paleček</i> - Jan Werich	39
5. 5. <i>O Palečkovi, který vyrostl</i> - František Hrubín	42
5. 6. Odkazy Palečka u ostatních autorů.....	43
6. Závěr.....	45
7. Resumé	47
8. Seznam použitých informačních zdrojů	50

1. Úvod

Pohádkový příběh o malém chlapci, který svým vzrůstem nápadně připomínal palec, avšak dokázal si poradit s četnými obtížemi a zachránit sebe a své blízké nemá v českém prostředí jednotnou interpretaci. Zatímco ve frankofonních zemích má pohádka *Le Petit Poucet*, tedy *Paleček*, silnou tradici, podobně jako u českého publika například *Pohádka O Červené Karkulce*, *O Smolíčkovi* nebo *O Perníkové chaloupce*. Málo kdo by v některých výše zmíněných příbězích hledal spojitost právě s Palečkem.

Cílem práce je na základě odborné komparace předem vymezených dějových linií zjistit jakých podob nabývá lidové téma u jednotlivých regionálních podání. Některá lidová pohádková témata mají nadnárodní charakter, představující společnou, v našem případě evropskou strukturu lidských hodnot a vnímání světa. Pohádkové příběhy tvoří významné kulturní spojení v rámci národů připomínající obdobnou hierarchii hodnot, které vzájemně sdílíme. Úkolem práce je tedy zjistit, jakým způsobem se tyto hodnoty projevují, zda jsou vyjádřeny totožně či s jistými obměnami a jakých forem nabývají lidová témata v rámci regionálního charakteru.

Výchozím textem práce je pohádkové vyprávění francouzského autora, Charlese Perraulta, o malém chlapci, Palečkovi, jež poslouží jako stěžejní příběh. Na základě literárního textu pak bude provedena bližší odborná komparace čtyř, předem určených českých pohádek (*Pohádka O Perníkové chaloupce*, *O Palečkovi*, autorky Boženy Němcové, *Paleček* autora Jana Wericha a *O Palečkovi, který vyrostl* od Františka Hrubína). Základním principem práce bude nalézt paralelní osy děje, které budou stejné či podobné pro oba studované příběhy. Kritériem výběru pak bude podobnost. Bližší komparaci budou podrobeny takové dějové linie, které se budou vyskytovat u obou vyprávění, ne vždy však půjde o linie hlavní a také jejich četnost může být u porovnávaných textů rozdílná.

2. Literatura pro děti a mládež

2. 1. Základní informace o LPDM

Pohádka jako literární žánr je součástí struktury literatury pro děti a mládež, hojně též používané pouze ve zkratce LPDM. LPDM se vyznačuje jako jeden subsystém literární slovesnosti v příznakové opozici proti literatuře pro dospělé. V porovnání s literaturou určenou dospělým je LPDM více transparentní a klade větší důraz na pozitivní hodnoty. Literatura pro děti a mládež je záměrná tvorba, kterou čtenáři, tedy děti samy s věkovou hranicí 3 až 16 let, považují za jim určenou.¹ LPDM se vyznačuje čtyřmi hlavními funkcemi, a to funkcí poznávací, didaktickou neboli výchovnou, fantazijní a relaxační. Různé literární žánry naplňují různé funkce, například cestopis je spjat převážně s funkcí poznávací a relaxační, říkadlo naplňuje všechny čtyři výše zmíněné funkce rovnoměrně. Didaktická a fantazijní funkce jsou typické pro pohádku.

Neodmyslitelnou součástí literatury pro děti a mládež je ilustrace, v některých případech dokonce nadřazená literárnímu textu (leporelo, komiks). V kategorii LPDM lze rozeznávat hned několik žánrů dle původu: 1. Žánry výhradně určené dětem, například autorská pohádka, loutkové drama apod., 2. Žánry převzaté, převážně z literárních adaptací folklórní literatury, jako například epos, mýtus, bajka a pohádka. 3. Žánry univerzální, tedy přizpůsobené čtenáři, například četba dobrodružná, historická, fantasy atd.²

Literatura pro děti a mládež podléhá hned několika typům členění. Z hlediska preferencí čtenáře lze LPDM rozdělit na dva pojmy, které se váží k jejímu vzniku. Jde o literární díla intencionální a neintencionální. Intencionální literární díla jsou díla, která jsou prvotně směřována dětskému publiku a jsou určena přímo jim. Určující mohou být i vnější atributy, jako podtitul, nakladatelství, edice, ilustrace atd.³ V širším pojetí jde v rámci LPDM i o literární texty neintencionální, což jsou texty primárně neurčené pro děti, ale staly se trvalou součástí LPDM. Díla neintencionální tedy zahrnují ostatní četbu, se kterou děti přijdou do styku (jde například o časopisy, filmové texty, školní četba atd.)⁴ V textech LPDM se setkáváme se značným úsilím, přitažlivostí a podnětností ve vztahu ke konkrétnímu věku čtenáře, protože právě dle jeho požadavků se odvíjí následná tvorba. V různých poměrech se

---

¹ ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006, str. 12

² PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2006. str. 277

³ PETERKA, Josef. *Op. cit.*, str. 275

⁴ ČEŇKOVÁ, Jana. *Op. cit.*, str. 12

zde prolínají tři estetické priority. První z nich je proud socializační, tedy být sám sebou, druhý proud je proud vzdělávací, který vzbuzuje zájem o svět kolem sebe. Rozvoj vlastní fantazie (nonsens, tajemství atd.) nazýváme proudem imaginativním.⁵

2. 2. Stručný historický vývoj LPDM

Proměny literatury pro děti a mládež jsou velmi ovlivněny postojem dítěte ve společnosti. Do konce osmnáctého století se na dítě hledělo jako na zmenšeninu dospělého jedince, tudíž nebylo přihlíženo k jeho potřebám. Dětem byla předkládána převážně didaktická a liturgická literatura (katechismus, liturgické texty atd.), která sloužila zejména k jejich vzdělávání. Mírný pokrok přináší Jean-Jacques Rousseau, s osvícenskými myšlenkami popsány zejména v knize *Emile*⁶, známá pasáž o potřebě předkládat dětem četbu.

První intencionální literární díla vznikají s rozvojem poznatků o dětství. Za první takové dílo světového měřítka je považováno *Orbis sensualium pictus*, ilustrovaná encyklopedie autora Jana Amose Komenského, první vydání 1658, Norimberk (1685 v Levoči, latinská, německá, maďarská a česká verze)⁷ spolu s biblickými texty nejrozšířenější kniha pro děti během konce sedmnáctého a následně celé osmnácté století. V roce 1699 následovalo další obdobné dílo, François Fénelone napsal na žádost krále Ludvíka XIV. pro jeho syna, nástupníka trůnu, výchovnou knihu *Příběhové Télémachu, syna Ulysova. Pohádky matky Husy*, vyprávění původně sepsána pro dospělé, která se dočkala mnoha adaptací, napsal klasicistní vzdělanec, Charles Perrault.

Znatelným vývoje prošla LPDM během osmnáctého století, především na jeho konci. S vývojem osvícenské literatury se LPDM obohatila o nové žánry, či se upevnily její stávající jako naučné knihy, cestopis, dobrodružná a historická próza, časopisy a rádce pro mládež, obrázková kniha (Bilderburch), antologie písní, bajek nebo mravních vyprávění, divadlo.⁸

---

⁵ PETERKA, Josef. *Op. cit.* str. 276

⁶ CHMELÍKOVÁ, Věra. *Světová literatura pro děti a mládež*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1998. Str. 4

⁷ ČEŇKOVÁ, Jana. *Op. cit.* str. 39

⁸ ČEŇKOVÁ, Jana. *Op. cit.* str. 39

Do dvacátých let devatenáctého století je literární didaktismus těsně spjat s církevním a světským vychovatelstvím. Vlivem romantismu byla LPDM úzce spjata s folklorními žánry s větším důrazem na fantazii (říkadlo, báseň, píseň, pohádka, pověst, legenda). Během poslední třetiny 19. století dochází k zumelečtění literární tvorby pro děti a mládež (například v dílech Jana Karafiáta, Josefa Sládka atd.).⁹ Ve dvacátém století zažívá LPDM především kvantitativní rozmach, který můžeme rozdělit na produkci uměleckou a populární. Opouští se od idealizace a připouští se humornější pojetí světa.¹⁰ V české literární tvorbě patří mezi typické autory například Karel Poláček nebo Karel Čapek. Pro francouzskou literaturu například René Goscinny a Jean-Jacques Sempé.

S vymezením termínu se ovšem započalo zřetelně později. S literárně vědním bádáním přichází potřeba vymezení a celkového uchopení literatury pro děti a mládež. S pojmem literatura pro děti a mládež (LPDM), někdy též dětská literatura, se setkáváme v průběhu dvacátého století, kdy je evidentní snaha o jeho vymezení, v jeho teoretických počátcích občas narazíme na pojmy dětské spisy, dětské čtení, spisy pro mládež, dětské písemnictví či v současnosti stále používaný termín dětská četba. V sedmdesátých letech dvacátého století vzniklo základní slovníkové heslo *Lexikon der Kinder - und Jugendliteratur* institucionálně zaštitěné mezinárodním kolektivem pod vedením Klause Doderera,¹¹

Bližší čtenářskému nebo posluchačskému publiku byla lidová slovesnost (balady, pověsti, pohádky), ať už předávána orálně, či v jiné podobě. Jednalo se například o dětské písničky a říkadla, velikonoční průvody, vánoční recitace apod. Zejména během doby romantismu a biedermeieru vzrůstá zájem o folklorní témata. Mezi nejvýznamnější autory, kteří svou tvorbou iniciovali počátky psané pohádky, ať už sběrem a následným sepsáním folklorních témat, nebo vytvořením svých vlastních pohádek patří bratři Grimmové, J. Barrie, Ch. Perrault, H. Ch. Andersen či K.J.Erben.¹²

---

⁹ PETERKA, Josef. *Op. cit.* str. 279

¹⁰ PETERKA, Josef. *Op. cit.* Str. 279

¹¹ ČENKOVÁ, Jana. *Op. cit.* str. 12

¹² CHMELÍKOVÁ, Věra. *Op. cit.*, str. 4

2. 3. Ostatní žánry LPDM příbuzné pohádce

Literatura pro děti a mládež je široký pojem, pro který není typickým žánrem jen pohádka, ale i ostatní, jí příbuzné žánry. Mezi ostatní žánry drobné epiky tvořící součást LPDM nalezneme společně s pohádkou a pověstí i bajku, parabolou, či povídku. Společným prvkem těchto literárních žánrů je původ v lidové slovesnosti. Proto se v řadě z nich setkáváme s podobnými tématy, která bývají různým způsobem rozpracována.

Jedním z podobných žánrů je bajka. S literárním žánrem bajka se setkáváme od starověku až do současnosti. Nejstarší bajky lze nalézt v Sumerských dílech již v osmnáctém století př. n. l., za prvního vypravěče je pokládán řecký otrok Aisop, asi 550 př. n. l. Vrchol zaznamenal žánr v období klasicismu (klasicistní veršované bajky, například La Fontaine) a osvícenství (například J. Gay či G. E. Lessing).¹³ Bajka je alegorické vyprávění, jehož rozsah zpravidla nepřesahuje dvě situace. Většinou zde vystupují zvířata, která jednají jako lidé. Jde o tzv. personifikaci rozvedenou v syžet.¹⁴ Může být prozaická nebo veršovaná. Didaktickým záměrem bajky je explicitní ponaučení z příběhu, většinou vysvětlenou sentencí obsaženou v závěru (epimythion), nebo na začátku (promythion).

Podobný cíl „poučení“ vyjadřuje parabola. Na rozdíl od bajky, která byla považována za formu nižší, parabola patřila mezi tzv. formy vyšší. Děj zpravidla vypráví činnosti každodenního života. Ponaučení nebývá explicitně vyjádřeno, na rozdíl od bajky. Nejznámější podobnosti najdeme v Bibli. Pokud v parabole vystupují postavy z mýtů, jde o tzv. paramythii.¹⁵

Pověst patří společně s výše jmenovanou bajkou mezi žánry lidového vyprávění. Na krátkých epických vyprávěních, v jeho centru stojí člověk, nebo lidský skutek, lidová historická tradice předvádí konkrétní událost, na kterou chce upozornit. Děj pověsti je konkrétnější než u bajky, většinou vázán k místu, osobě atd. Děj pověsti bývá jednoduchý a obsahuje stručná vysvětlení.¹⁶

---

¹³ CHMELÍKOVÁ, Věra. *Op. cit.*, str. 12

¹⁴ HRABÁK, Josef. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. str. 300

¹⁵ HRABÁK, Josef. *Op. cit.*, str. 300

¹⁶ SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998. Str. 56

Příběh pověsti je vnímán jako skutečnost, nebo alespoň pravděpodobnost, která se v minulosti zaručeně udála.¹⁷ Dle motivů a námětů můžeme pověsti jednoduše rozdělit do tří podskupin, tj. Pověsti historické, místní a démonologické, neboli pověrečné. Démonologické pověsti o vodnicích, divoženkách a podobně patřily k nejživějším druhům lidového vyprávění.

Je třeba si uvědomit, že pověst nepodává skutečná historická fakta, zajisté můžeme mezi pověstí a například dobovou kronikou najít faktografické paralely. H. Bausinger, německý badatel, označuje vyprávění pověsti za „historii odsponu“, myšleno historie v podání obyčejného, většinou vesnického, obyvatelstva. Tento fakt s sebou přináší výhodu, na vyprávění pověstí lze do jisté míry demonstrovat hodnoty tamějšího obyvatelstva.¹⁸

V některých případech vypravěč může pravděpodobnost skutečné historické události před publikem dosvědčit ujištěním o věrohodnosti, například „*Sama sem to zažila; To nemám ze sluchu, to je pravdivá věc; A věřte mi to nebo ne,.. Mi to vykládal muž a tá jeho maminka, tá to sama zažila..*“¹⁹ Věrohodnost upevňují odkazy na pozůstatky oné situace, jako například na strom, kámen atd.

Pověst se od pohádky liší hned několika skutečnostmi. Jednou z nich je druhotný význam poetičnosti v pověsti. V pověsti jde především o to, co se říká, tedy o vlastní sdělení, které chce vypravěč předat a ze kterého plyne ponaučení, nikoli o to, jak to říká. Vypravěč podává zprávu jednoduše, běžným jazykem. Záleží však na vypravěči, jak svou výpověď podá, v některých pověstech může vypravěč docílit dramatickosti a vyvolat citovou účast čtenáře, či posluchače, právě poetickým prostředky, jako jsou verše a stylizované slovní obraty.

Kompozice pověsti je jednoduchá, tvoří ji jedna, dvě nebo tři epizody, čímž se liší od pohádky, jejíž konstrukce bývá složitější, zejména konstrukce kouzelné pohádky. Vystupuje v ní málo postav, zpravidla dvě až tři postav, které vytváří hlavní zápletku. Složitější podoba pověstí se vyskytuje v tzv. cyklech, jde o sdružené pověsti s jedním námětem, například *O vodníkovi*.²⁰

Každá pověst se skládá ze dvou částí, tzv. dějového jádra a komentáře. Jádrem je vyprávění, zatímco komentář obsahuje informace o původu pověsti. Výpověď, která

---

¹⁷ SIROVÁTKA, Oldřich. *Op. cit.*, str. 49

¹⁸ SIROVÁTKA, Oldřich. *Op. cit.*, str. 57

¹⁹ SIROVÁTKA, Oldřich. *Op. cit.*, str. 49

²⁰ SIROVÁTKA, Oldřich. *Op. cit.*, str. 49

neobsahuje epické jádro, jako by příběh zmizel, je pokládána za pověrečnou vědomost či názor. Naopak se můžeme setkat s pověstí, která je složena jen z dějového jádra.

Napříč různými národy se objevují paralelní témata, postupně se stěhováním národů se motivy přetvářely v duchu mentality národa, jde o tzv. migrační pověsti.²¹ Jedná se však pouze o část motivů a námětů, na rozdíl od pohádek pověsti nejsou rozšířeny napříč širokým územím. Tzv. „putovní motivy“ zachytil a shrnul norský badatel R. T. Christiansen ve svém díle „*The Migratory Legends*“²². Jedním z nich je námět „vojsko v hoře“, které je v naší kultuře známo například v pověsti o Blanických rytířích.

Dalším žánrem, jehož původ nalezneme v lidové slovesnosti je povídka. Povídka na rozdíl od pohádky staví na realistickém kontextu a čerpá ústřední témata z reálného života, kde uvádí hrdinu do dramatických peripetií. Příznačná pro spádový děj je událost.²³ Děj je místně i prostorově určený. V literatuře pro děti a mládež má povídka svůj význam, snaží se zachytit pravděpodobné situace v dětském životě a na jejich základě naznačit reálný model světa, například nastíněním mezilidských vztahů. Význačné je promítnutí aktuálních dějů a vlivů.²⁴

Vypravěč povídky bývá často autor, který je strůjcem děje. Pro vývoj dětské povídky byla přelomová tvorba Marka Twaina, který zasadil dítě, jako hlavního hrdinu do prostředí, které má možnost sám formovat, rozvíjet a ovlivňovat. V jeho dílech *Dobrodružství Toma Sawyera* a *Dobrodružství Huckleberryho Finna*²⁵

---

²¹CHMELÍKOVÁ, Věra. *Op. cit.*. str. 15

²²SIROVÁTKA, Oldřich. *Op. cit.*. str. 54

²³CHMELÍKOVÁ, Věra. *Op. cit.*.str. 15

²⁴CHMELÍKOVÁ, Věra. *Op. cit.*. str. 15

²⁵CHMELÍKOVÁ, Věra. *Op. cit.*. str. 17

3. Pohádka

3. 1. Základní obecná charakteristika pohádky

Pohádka je literární text, jehož základní společný specifický ukazatel je schopnost naplnit víru v dobro. Objektivní realita je podávána jako nadpřirozená se snahou vzbudit dojem skutečnosti.

Kompozice a výrazové prostředky pohádky jsou ustálené. Děj se odehrává ve smyšleném světě, kde hrdina plní nějaký úkol. Překonání překážky mu zpravidla přinese úspěch v podobě štěstí a bohatství.

V pohádce se setkáváme s ustálenými slovními obraty, jako například úvodní a závěrečné formule „bylo, nebylo“, „byl jednou jeden král“, „zazvonil zvonec a pohádky byl konec“,²⁶ Pro francouzštinu typický výraz „*Il était une fois*“, který jako první použil Charles Perrault v roce 1694, v jedné ze svých pohádek.

Ve výstavbě pohádek se uplatňují stereotypně se opakující motivy (symbolika čísel tři, sedm, devět, dvanáct a jiné). Děj pohádek se odehrává v určitém, ale blíže nespecifikovaném času a prostoru. Díky tomu pak lze svobodněji a rychleji přecházet mezi jednotlivými ději pohádky, dle Lichačova jde o takzvaný snadný čas a prostor pohádek. Umožňuje tak používání formulí „a než se naděje“ nebo „blízko, či daleko“. Děj je tedy nereálný a fiktivní. Při výstavbě děje se uplatňuje gradace.²⁷

Postavy v klasických lidových pohádkách jsou jednoduché, jednorozměrné, psychologicky nekomplikované bez vývoje v průběhu děje, jejich vlastnosti jsou neměnné.²⁸

---

²⁶ HRABÁK, Josef. *Op. cit.*, str. 302

²⁷ PAVERA, Libor. VŠETIČKA, František. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. Str. 280

²⁸ URBANOVÁ, Svatava a kol. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. Století*. Olomouc: Votobia s.r.o., 2004. Str. 101

3. 2. Stručný historický vývoj pohádky

Čeňková uvádí, že pojem „pohádka“ v nynějším významu se v češtině používá od konce 18. století. Původní staročeský pojem „báchora, báhorka“ pochází z ruštiny. Pozdější pohádka má polský kořen, ze slova gadati-mluvit se vyvinulo slovo „gadka, gadina“, slovo vyjadřující hádanku. S předponou pak „pogadka“, z čehož se vyvinul český termín pohádka.²⁹

Podle Čeňkové pohádka vznikla na základě starodávného vyprávění, skýtajícího v sobě různé bájně představy lidstva, nadčasové životní pravdy a víru v kouzelnou moc slova. Při studiu vzniku pohádky rozdělujeme pohádky do dvou odlišných skupin z hlediska původu. Charles Perrault a Božena Němcová patří mezi spisovatele, kteří vytvořili lidové pohádky. Sbírali pohádky od jejich původních (a dnes již anonymních) autorů a vědomě je vytvářeli a přetvářeli v literární text. Zatímco jiní autoři, mezi něž se řadí Jana Werich s Františkem Hrubínem, se lidovou pohádkou inspirovali, ale vytvořili vlastní, autorskou (moderní) pohádku.

V rozdílných geografických podmínkách a u různých národů nalézáme podobná pohádková témata a motivy, obdobné postavy, nadpřirozené předměty. Touto skutečností se podrobněji zabývá vědní disciplína pohádkosloví. Pohádkosloví blíže studuje podobné jevy vyskytující se u rozdílných národů a na jiných místech. Může jít o příbuznost látek přejímáním, nebo individuálním vznikem podobných motivů například v důsledku podobných společensko-kulturních situací.³⁰

Existuje několik teorií o původu a vzniku pohádek. Mytologická teorie předpokládá, (její hlavní zastánci jsou J. Grimm nebo K. J. Erben), že jsou pohádky dědictvím univerzálního indoevropského mýtu z dávných dob. Podle migrační teorie (T. Benfey) vznikly prototypy evropských pohádek v Indii a odtud se šířily dál. Proti myšlence „monogeneze“, tedy vzniku pohádek v jediném ohnisku a jeho následné šíření dál se staví teorie antropologická (A. Lang, J. Frazer). Antropologická teorie zastává teze, podle kterých mohou podobná témata vznikat nezávisle na sobě vlivem obdobných životních podmínek. Teorie psychoanalytických interpretací formuluje myšlenku, že pohádka nevědomky tvoří dědičný archetyp chování a postav.³¹

---

²⁹ ČEŇKOVÁ, Jana. *Op. cit.* str. 107

³⁰ HRABÁK, Josef. *Op. cit.* str. 302

³¹ MOCNÁ, Dagmar. PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha-Litomyšl: Paseka, 2004. Str. 474

Pohádka se objevuje již od starověku, nalézáme ji v před antických kulturách. Její sběr a zaznamenávání však nebyli předmětem zájmu. Nejstarším dochovaným písemným záznamem pohádkového příběhu je pohádka *O dvou bratřích* z Egypta, ze třináctého století př. n. l., více pohádkových motivů lze najít u antického autora Homéra. Ve středověku se tradičně mísí realita s fantazií, pohádková témata nalezneme například v legendách, hrdinské a rytířské epice. Lze předpokládat, že již ve středověku se začal formovat pohádkově nejstabilnější typ, tedy pohádka kouzelná. Hlavní interpretací však na další století zůstává ústní tradice. Je třeba uvést arabské dílo, cyklus pohádek *Tisíc a jedna noc*, s jehož písemnou fixací se začalo v průběhu patnáctého a šestnáctého století.³²

Od počátku šestnáctého století nalézáme snahy o ucelenost a samostatnost zpracování folklorních pohádek. Mezi nejvýznamnější pokus patří první samostatná sbírka lidových pohádek, která tvoří třetinu cyklu humoristicky pojatých rámcových novel *Pentameron* (1634-1637), italského barokního autora Basileho. Podobně, jako Basileo klade důraz na mravní poučení, činí tak i francouzský autor Charles Perrault. Dílo *Pohádky mé matky Husy* se autor snaží přizpůsobit klasicistním ideálům. Během osmnáctého století se pohádky, jakožto módního žánru, užívá především ve výchově dětí v měšťanských a šlechtických rodinách.

V devatenáctém století se romantičtí autoři obrací k folklorním tématům, skrze něž objevují prameny poznání duše národa. Je zřejmá snaha o zachycení folklorních témat, která jsou pak idealizována v duchu vytvoření klasické adaptace. Za fundamentalisty jsou považováni bratři Grimmové. Wilhel Grimm se snažil o částečnou redukci autenticity ústního podání, ale celkovým silným citem pro charakter lidového vyprávění vytvořil klasický pohádkový styl, který nadále ovlivnil pohádkovou tvorbu v Evropě a je nám znám dodnes.³³ V tomto období již pohádky směřují k dětskému publiku. Z romantického pojetí pohádky vychází autorská pohádka. Tradiční motivy obohacuje o filozoficko-symbolickou dimenzi podobenství. Pohádkové příběhy dávají prostor fantazii, využívají humoru a nonsensu. Typickými představiteli autorské pohádky je *Medvídek Pú* (A. Milneov), či *Alenka v říši divů* (L. Carroll).³⁴

---

³² MOCNÁ, Dagmar. PETERKA, Josef a kol. *Op. cit.* Str. 475

³³ STROMŠÍK, Jiří. *Od Grimelshauseera k Dürrenmattovi (kapitoly z německé literatury)*. Jinočany: H&H, 1994. Str. 71

³⁴ MOCNÁ, Dagmar. PETERKA, Josef a kol. *Op. cit.* Str. 476

3. 3. Členění a klasifikace pohádek

Podle ruského badatele Proppa je třídění pohádek důležitý akt, bez něhož by nedocházelo k následujícímu studiu pohádek. Členění podléhá badatelově zájmu, který si sám určí kritéria klasifikace. Ve své knize *Morfologie pohádek* uvádí několik způsobů třídění dle různých autorů. Wunt navrhuje následující klasifikaci dle výstavby pohádky:

1. Mytologické pohádky-bajky
2. Čisté kouzelné pohádky
3. Biologické pohádky a bajky
4. Čisté zvířecí bajky
5. Etiologické pohádky a bajky
6. Žertovné pohádky a bajky
7. Mravoučné bajky³⁵

Výše zmíněné třídění pohádky podléhá dle Proppa takzvaným „třídám“. Vedle toho uvádí ještě třídění na základě syžetů dle profesora Volkova. Syžety se liší dle expozice, charakteru hrdiny, počtu hrdinů a momentu v průběhu děje. Podle něj pohádka rozlišuje 15 syžetů:

1. O nevině pronásledovaných
2. O hloupém hrdinovi
3. O třech bratřích
4. O drakobijcích
5. O dobývání nevěst
6. O moudré panně
7. O zakletých a začarovaných
8. O držiteli talismanu
9. O držiteli kouzelných předmětů
10. O nevěrné ženě atd.³⁶

---

³⁵ PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Morfologie pohádky*. Jinočany: H&H, 1999. Str.16

³⁶ PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Op. cit.* Str. 17

Bližšímu studiu syžetů, jako kritériu klasifikace se věnoval Aarne. Nazval syžetu „typ“ a členění podstatně zúžil. Rozeznává tři základní typy, které se staly mezinárodním základem v pojetí pohádky:

1. Pohádky o zvířatech
2. Vlastní pohádky
3. Anekdoty³⁷

Dle původu dělíme pohádky na lidové, čili anonymní a pohádky autorské, neboli umělé. Lidová pohádka byla původně určena dospělým. Fond lidových neboli folklorních pohádek je tvořen různými druhy. Za jádro lze označit pohádky kouzelné, které své syžety odvozují z archaických rodových mýtů a obřadů zasvěcení, které bývají spojené se zkouškou, často s představou symbolické dočasné smrti a následného znovuzrození. V pohádkách zvířecích vystupují zvířata v hlavní roli (v jiných pohádkách zastávají pomocné role). Dále pak lze rozlišit pohádky legendární, jejichž děj je stavěn na biblických postavách a pohádky novelistické, popisující každodenní život i s jeho sociálními problémy.³⁸

Geneticky mladší druh proti pohádce folklorní představuje autorská pohádka. U autorské pohádky vnímáme větší realizaci autorovy tvůrčí osobnosti, což způsobuje velkou míru mnohotvárnosti. Stejně jako lidová pohádka vychází z neskutečna, ale lidovou tradici vědomě překračuje. Obsahuje reálné a aktualizační prvky (sociální a etické problémy, civilizační změny).³⁹ Filozofický podtext nalezneme v pohádce symbolické. Moderní pohádka, též označovaná jako „antipohádka“ je vázána na určité konkrétní místo a čas děje, humorným způsobem včleňuje prvky magie do každodenního života vedle například technických projevů doby. Paradoxním způsobem je zpracována pohádka parodická, která konvence lidové pohádky žertovně, či paradoxně popírá. Dále pak pohádka nonsensová nebo též imaginativní, čerpající z dětské mentality. V tomto typu umělé pohádky je vazba na lidovou formu velmi nezřetelná nebo vůbec neexistuje. V posledních desetiletích díky technickému pokroku se pohádkový žánr rozšířil o pohádku filmovou.⁴⁰

---

³⁷ PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Op. cit.* Str. 19

³⁸ MOCNÁ, Dagmar. PETERKA, Josef a kol. *Op. cit.* Str. 473

³⁹ MOCNÁ, Dagmar. PETERKA, Josef a kol. *Op. cit.* Str. 473

⁴⁰ MOCNÁ, Dagmar. PETERKA, Josef a kol. *Op. cit.* Str. 474

Převyprávění pohádky záleží čistě na autorovi, který folklorní pohádku převádí do literární podoby. Většinou se jedná o průnik několika forem stejného motivu, který může být autorovi, ale i čtenářům znám ve více variantách. Lze soudit, že se jedná o optimální a ideální variantu literární adaptace. Většinou se jedná o pohádky stylizované, tedy o pohádky neměnicí obsah, ale formu příběhu.⁴¹

3. 4. Postavy pohádky

Propp dělí postavy dle funkcí jednání, které umožňují bližší studium pohádky. K vymezení funkcí je třeba určit, jak moc jsou funkce stálé a v pohádkách opakovatelné. Bližší zkoumání funkcí přichází s poznatkem, že přes velkou rozmanitost pohádkových postav, je jejich chování často stejné. Propp pro tuto situaci výstižně používá termín „dělají jedno a totéž“.⁴² Je třeba si klást otázku, *kdo* to dělá a *jak* to dělá. Funkce přechází z postavy na postavu. Dle Proppovy morfologie mohou stejné činy představovat jiný význam. Sňatek Honzy, který si splněním úkolů vysloužil princeznu, představuje rozdílnou funkci oproti sňatku macechy s otcem dětí. Stejně činy pak mohou představovat jiný význam a obráceně. Z toho vyplývá, že funkcí je velice málo a postav mnoho, což má za následek dvojí vlastnost pohádky. Na jedné straně překvapivá mnohotvárnost, pestrost a barvitost a na straně druhé jednotvárnost a opakovatelnost.⁴³

Postavy v klasických lidových pohádkách jsou jednoduché, jednorozměrné, psychologicky nekomplikované bez vývoje v průběhu děje, jejich vlastnosti jsou neměnné.⁴⁴

3. 5. Čtenář pohádky

Specifičnost pohádky tkví v jejím adresátovi, totiž v dítěti a ne v dospělém. Dítě se od dospělého liší počtem znalostí faktů, schopností vnímat a porozumět rozdílné sumě informací. Může se zdát, že se jedná o redukci jedné z hlavních funkcí literatury a to umělecké, a naopak vyzvedá výchovnou povahu díla.⁴⁵ Pohádka se kdysi vyprávěla primárně dospělým posluchačům, pohádka předkládána dětskému čtenáři je už však vyprávěním cenzurovaným, kde se předpokládá, že se autor vyhýbal drastickým a pochybným místům.

---

⁴¹ SIROVÁTKA, Oldřich. *Op. cit.* str. 110

⁴² PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Op. cit.* Str. 27

⁴³ PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Op. cit.* Str. 27

⁴⁴ URBANOVÁ, Svatava a kol. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. Století.* Olomouc: Votobia s.r.o., 2004. Str. 101

⁴⁵ CHALOUPKA, Otakar. NEZKUSIL, Vladimír. *Vybrané kapitoly z dětské literatury I.* Praha: Albatros, 1973. Str. 38

Je třeba vzít v úvahu, že dítě se postupně mění, a s tím přichází změny spojené s jeho preferencemi, zájmy, postoji a přáními. V některé knižní produkci nalezneme poznámku buď autora, nebo distributora o věkové vhodnosti díla např. „Pro děti od 6 let“.

Uvědomme si, že rozdíly mezi širším sociálním průměrem a jednotlivým dítětem mohou být dosti markantní. Záleží na celkové kulturní vyspělosti, věku a pohlaví dítěte. Hlavně cca kolem dvanáctého roku nalézáme jisté meziosobní rozdíly. Dále se tedy bude jednat o popis podoby jisté „sociokulturní normy“, která stoprocentně neodpovídá požadavkům všech dětí například uvedeného konkrétního věku. V každém případě je třeba nezapomínat na osobitý ráz dětské individuality, se kterou mnoho autorů ve svých textech pracuje.

Podle periodizace Chaloupky a Nezvala lze obecně rozlišit dětské čtenářství do etap dle jeho vývoje, který se v hlavních bodech kryje s periodizací psychologické ontogeneze dítěte. Obecně přijímaná etapizace podle Elizabeth B. Hurlock rozlišuje (po prenatálním, novorozeneckém a nejranějším období) období raného dětství (2 až 6 let), pozdní dětství (6 až 10-12 let), pubertu neboli preadolescenci (10 až 12-14 let), ranou adolescenci (14 až 17 let) a pozdní adolescenci (17 až 20 let). Je třeba brát na vědomí fakt, že mezi jednotlivými autory, institucemi atd. nepanuje absolutní shoda a v některých etapách se rozdělení může lišit.⁴⁶

Psychologicky zaměřený výzkum dětského čtenářství přirozeně rozlišuje aspekty setkání dítěte s knihou, které mají své specifické rysy ovlivněné věkovým obdobím, nazíráním na svět atd. Může rozlišovat tzv. proces ztotožnění, neboli identifikace čtenáře buď s celým příběhem, nebo například s hrdinou děje, dále pak proces předjímání vlastní budoucnosti, neboli anticipace, a proces vyrovnání a náhrady podnětů, kterých se dítěti nedostává v reálném životě, čili kompenzace.⁴⁷

Chaloupka uvádí, že průběh osvojování si knihy čtenářem je taktéž ovlivněn individuálním chápáním dítěte světa kolem sebe. I v tomto případě lze taktéž rozlišit několik subkategorií: vstupní vnímání textu čili percepce, zamyšlení a citové prožití textu neboli kontemplace, nabytí čtenářských dojmů, pocitů a zážitků, tedy perseverace.⁴⁸

---

⁴⁶ CHALOUPKA, Otakar. NEZKUSIL, Vladimír. *Vybrané kapitoly z dětské literatury III*. Praha: Albatros, 1973. Str. 95

⁴⁷ CHALOUPKA, Otakar. NEZKUSIL, Vladimír. *Op .cit.* str. 96

⁴⁸ CHALOUPKA, Otakar. NEZKUSIL, Vladimír. *Op .cit.* str. 96

Vnímání literárního díla se dle Chaloupky liší od přístupů nazírání čtenářem. Z tohoto hlediska rozeznává přístup synkretický čili fyziognomický, charakteristický zejména pro menší děti. Jde o přístup, kdy dítě text vnímá jako celek a ztotožňuje ho s fiktivností „jakoby skutečné reality“. Dalším možným přístupem je přístup naivního realismu, typický pro skupinu čtenářů pozdního dětství (v tomto případě lze použít termín prepubescence, označující vývojovou skupinu dítěte od 6 do 11 let). Přes veškeré dozvuky fyziognomického přístupu je dítě schopno provést částečnou analýzu (předmětných ale i vztahových a znakových situací). Přejít mezi synkretickým přístupem a naivním realismem je pozvolný a z části se překrývající, závislý na předchozí zkušenosti, preferencích dítěte apod.⁴⁹

Podle psychologického výzkumu dětského čtenáře nelze určit kvalitu literárního díla. Uplatnění jednotlivých psychologických procesů může ve čtenáři vyvolat literárně vysoce ceněné dílo, stejně tak jako dílo umělecky nevýznamné. Záleží na vkusu čtenáře a posouzení libosti díla je subjektivní.

---

⁴⁹ CHALOUPKA, Otakar. NEZKUSIL, Vladimír. *Op .cit.* str. 97

3. 6. Vypravěč lidové pohádky

Funkce vypravěče je těsně spjata s interpretem, tedy osobou, která pohádku vypráví. V minulosti žila pohádka v povědomí lidí právě prostřednictvím vypravěčů, kteří se scházeli při různých příležitostech a předávali ji dál. Vypravěč je též svázán s posluchačem, účastní se stejného vyprávěčského aktu. Jednotliví sběratelé měli možnost pozorovat reakce posluchačů, zda se zúčastňují vyprávění a podobně, což mělo zpětný vliv na chování vypravěče.⁵⁰

Dle Svatavy Urbanové pohádka může zapůsobit jako *vláha pro dětskou duši* nejlépe tehdy, když je živě vyprávěna, dotvářena v přímém kontaktu s posluchači, obohacena o citový náboj bezprostřednosti.⁵¹

Vypravěč má pro pohádku bezprostřední význam, záleží na něm, jakou pohádka dostane podobu. Může se lišit v jejich podání. Někteří původní vypravěči se snažili reprodukovat vyprávění tak, jak se ho naučili a stále ve stejném znění. Usilovali o neměnnost a stálost, jedná se o tzv. vypravěče pasivní, neboli mechanické. Takový přístup udržuje látku v její tradiční podobě. Někteří naopak své vyprávění neustále obměňovali a upravovali. Usilovali o jeho oživení, tím vnáší do tradice jistý pohyb a neklid. Takové vypravěče označujeme za vypravěče tvořivé, novátorské.⁵² S mírnou obměnou je také spojeno periodické opakování času, na které se v minulosti kladl větší důraz. Střídání ročních období s sebou přinášelo mírné obměny, ale hlavní části zůstávaly nezměněny.

Novost pohádkám zajišťovali interpreti. Záleželo na okolnostech, ve kterých byly vyprávěny, na osobních preferencích vypravěče. Stejná pohádka zněla z úst dvou vypravěčů rozdílně. V. Tille, který bádá v oblasti české lidové tvorby na Valašsku v druhé polovině devatenáctého století, uznával vyprávěčský přínos vynikajících vypravěčů: „*látky jsou ovšem vytvořeny kolektivem (...), ale hodnotu každému jednotlivému zpracování dává tvůrčí síla jedince, který text vytvořil svým duchem, svým uměním jej prodchl.*“⁵³

---

⁵⁰ SIROVÁTKA, Oldřich. *Op. cit.*, str. 70

⁵¹ URBANOVÁ, Svatava a kol. *Op. cit.*, str. 91

⁵² SIROVÁTKA, Oldřich. *Op. cit.*, str. 68

⁵³ TILLE, Václav. *Soupis českých pohádek II/2*, Praha: Česká akademie věd a umění, 1937. str. 512

Zachycení postoje konkrétního vypravěče můžeme zkoumat v bádání sběratelů lidového vyprávění. Ti na základě pozorování nejen vypravěče, ale i prostředí a situace, které je vyprávění zobrazeno vytváří monografie jednotlivých vypravěčů. Pilotním dílem je důkladná monografie *Eine sibirische Märchenerzählerin*, předního ruského badatele v oblasti lidové prózy, M. K. Azadovskijho, týkající se vynikající sibiřské pohádkářky.⁵⁴

Věk vypravěčů hrál také svou podstatnou roli. Setkáváme se spíše se střední a starší generací, tj. mezi čtyřiceti a sedmdesáti lety. Vyprávění nejen pohádky, ale i ostatních druhů lidového vyprávění vyžaduje vypravěčský talent a dobrou paměť, ale také zkušenosti, rozhled a vlastní názor.⁵⁵

Převyprávění pohádky záleží čistě na autorovi, který folklorní pohádku převádí do literární podoby. Většinou se jedná o průnik několika forem stejného motivu, který může být autorovi, ale i čtenářům znám ve více variantách. Lze soudit, že se jedná o optimální a ideální variantu literární adaptace. Většinou se jedná o pohádky stylizované, tedy o pohádky neměnicí obsah, ale formu příběhu.⁵⁶

---

⁵⁴ SIROVÁTKA, Oldřich. *Op. cit.*, str. 66

⁵⁵ SIROVÁTKA, Oldřich. *Op. cit.*, str. 67

⁵⁶ SIROVÁTKA, Oldřich. *Op. cit.*, str. 110

4. Folklor a sběratelství pohádek

Lidová slovesnost žila od úplných prvopočátků písemnictví. Najdeme ji u všech národů. Ovšem až do 18. a 19. století žila lidová slovesnost a kultura za hranicí oficiální dobové kultury. Přítomnost lidového vyprávění lze sledovat skrze kroniky, které zaznamenávají vyprávění „z báječného podání starců“⁵⁷

4. 1. Sběratelství lidových pohádek

Základním kamenem folkloristického bádání nad pohádkou je její sběr, který byl většinou simultánně provázen i sběrem pověstí v dané lokalitě. Počátky vědeckého zájmu o folklor datujeme od počátku 19. století. Základním ukazatelem je metodika sběru, která se řídí pravidlem, čím přesnější záznam, tím věrohodnější výsledky. Bohužel tento sběr náležel povětšinou osobní a soukromé iniciativě, což ve většině případů zajišťovali místní učitelé, či vlastivědci z čehož plyne velká nevýhoda v nesouměrnosti sběru, ke kterému docházelo nepravidelně a nesoustavně v rámci zeměpisného a časového hlediska. Není znám přesný důvod, proč některé oblasti byly vystaveny neutuchajícímu zájmu a některé naopak.⁵⁸

Podle finského badatele L. Simonsuri je pohádka jev mezinárodní, v rámci většího území sice nalézáme rozdíly, ale z hlediska syžetů, motivů, postav i formy, které jsou stejné i na delší vzdálenosti, zůstává pohádková tradice celistvá v mezinárodním měřítku v dané geokulturní oblasti.⁵⁹ Je tomu tak hned z několika důvodů. Jedním z nich může být kočovný způsob života některých lidí, díky kterým se vyprávění dostávala do nových končin. Další příčinou pak mohl být podobný styl a způsob života, na které mohlo vyprávění příběhu reagovat.

Sběr dat je jednou z částí procesu zaznamenávání folkloru. Celé bádání nezáleží jen na úplnosti sběru dat, ale i na jeho kvalitě a kvantitě. Sběratelské záznamy se postupně vyvíjely. Oldřich Sirovátka dělí sběr na dva základní postupy, vědecký, neboli odborný zápis a jeho literární, umělecké zpracování. Rozeznává několik druhů odborných zápisů. Nejjednodušším zápisem je záznam registrový, nebo obsahový. Tento záznam obsahuje hrubou kostru příběhu a jeho hodnota je omezená. U této formy je nemožné posoudit, jak se pohádka vyprávěla, protože jsou zřejmé jen osové body vyprávění. Jeho význam tkví v celoplošném sledování dat, badatel tak může pozorovat například motivy téže pohádky na různých místech.⁶⁰

---

⁵⁷ SIROVÁTKA, Oldřich. *Op. cit.*, str. 97

⁵⁸ SIROVÁTKA, Oldřich. *Op. cit.*, str. 76

⁵⁹ SIROVÁTKA, Oldřich. *Op. cit.*, str. 76

⁶⁰ SIROVÁTKA, Oldřich. *Op. cit.*, str. 81

Z odborného hlediska je velice důležitá přesnost zápisu. Tomuto účelu nejvíce poslouží záznamy, které odpovídají slovu od slovo konkrétnímu vyprávění. Vypravěč pokaždé vypráví příběh různě a je ovlivněn více aspekty. Záleží na jeho náladě, na publiku, v tomto případě jsou nejefektivnější opakované zápisy od téhož vypravěče, které jsou uskutečněny po kratší i delší době. Na základě analýzy těchto vlivů, které označujeme jako mezologické, tedy vlivy (životního) prostředí, lze provést podrobnou analýzu. Je také důležité vědět, od koho se vypravěč příběh naučil, jak dlouho ho zná a při jakých příležitostech jej vypráví.⁶¹

Velkou výhodou pro zaznamenání nejen samotného vyprávění, ale celé situace, v posledních desítkách let přinášejí moderní technologie. Dříve, díky sběratelově postřehu a hlavně rychlosti psaní, později magnetofonu, dnes díky fotografickému a kamerovému záznamu představuje sběr dat nejen záznamy týkající se čistě vyprávění, ale také jeho způsobu. Díky tzv. technickému zápisu lze zaznamenat celý průběh vyprávění, tedy jeho způsob- zdali vypravěč používá gesta a mimiku, popřípadě jaká. Díky filmové dokumentaci lze zachytit dramatický výraz a celý způsob vyprávění společně s ohlasy posluchačů.

Případné použití nejnovějších technologií nám umožňuje velmi konkrétní záznam. O tzv. protokolárním, dokumentárním záznamu hovoříme tehdy, pokud je příběh zachycen přesně i s poznámkami a případnými dotazy sběratele. V současné době nejčastěji používají badatelé záznam dialektologický, nářeční neboli filologický, který zaznamenávají ručně, či pomocí audionahrávky.⁶²

S pohádkou v tištěné formě prostřednictvím časopisů nebo knih se nejčastěji setkáváme v tzv. stylizovaném, nebo upraveném zápisu. Autor se opírá o slyšené vyprávění, které text následuje, avšak dle svých vlastních způsobů vyprávění upravuje a retušuje. Často příběh převádí do spisovného jazyka a popisuje děj svými vlastními slovy.

---

⁶¹ SIROVÁTKA, Oldřich. *Op. cit.* str. 78

⁶² SIROVÁTKA, Oldřich. *Op. cit.* str. 79

4. 2. České prostředí (Karel Jaromír Erben, Božena Němcová)

Ke sběratelství neodmyslitelně patří osoba samotného sběratele, která v celém procesu tvoří stěžejní prvek. Díky iniciativě a zájmu sběratelů jsou nám některé žánry a témata známá dodnes. V českém prostředí nalezneme mezi sběrateli dvě významné postavy devatenáctého století, které jsou laickému publiku dokonale známé, Karel Jaromír Erben a Božena Němcová.

Prvním z výše zmiňovaných je Karel Jaromír Erben, rodák z Východních Čech, původním povoláním právník. Jeho zájem o historii a folklor byl zjevný již během studií, nejdříve opisoval dokumenty ve venkovských archivech, později se stal sekretářem Českého muzea a následně pražským archivářem.

Spolupracoval s Františkem Palackým, zájem o zachování a předání tradice vyplývá i z jeho slavného citátu „*Potud národ svůj, pokud šetří svých památek*“. Byl okouzlen tajemstvím lidového vyprávění, ve folkloru nacházel řád, který vládne lidskému konání. Sběratelský zájem orientoval především na epické písně, legendy, balady a nápěvy. Svým rozsáhlým působením na sběratelském poli zavdal podnět ke vzniku *Písní národní v Čechách* (které vycházely postupně mezi lety 1842 až 1845). Ovlivněn tvorbou bratří Grimmů, se Erben snažil v lidovém uměleckém projevu nalézt zbytky dávných mýtů a bájí, za jejichž potomka považoval pohádku. Vyprávění s mýtickým základem. Usiloval obnovovat do podoby pohádky. Snažil se o jeho magické podání.⁶³

Vedle Karla Jaromíra Erbena je u českého publika stejně notoricky známé jméno Boženy Němcové. Osud spisovatelky Boženy Němcové je opředen tajemstvím stejně tak, jako některá, z jejích pohádkových vyprávění. Přesné datum narození nelze s jistotou vypátrat, je zřejmé, že je to někdy před rokem 1820. Některé hypotézy připouštějí, že šlo o nemanželské dítě sestry vévodkyně Zahaňské, Kateřiny Zahaňské. Rodiče, ať už praví, či nikoli byli panský kočí, rakouský Němec, Johann Pankl a česká služebná, Terezie Novotná. Dětství strávila Božena Němcová, tehdy ještě Panklová v Ratibořicích u České Skalice. V mládí působila jako vychovatelka, během této činnosti se jí naskytlá příležitost navštěvovat zámeckou knihovnu. V tu dobu se z ní stala vášnivá čtenářka.

V roce 1837 se Božena vdala za celního úředníka Josefa Němce, s nímž měla čtyři děti. Důsledkem Němcova povolání se rodina často stěhovala, z čehož plynuly značné nevýhody (manželské nesrovnalosti), ale i výhody (Božena oplývala silným pozorovacím

---

⁶³ JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Česká literatura 19. Století, od Máchy k Březinovi*. Praha: Scienta, spol. s.r.o., Pedagogické nakladatelství, 1994. Str. 45

talentem, tudíž častá změna bydliště ji obohacovala o nové, nejen kulturní zážitky). Mezi lety 1842 až 1845 Němcová s rodinou žila v Praze. Stýkala se s českou dobovou inteligencí, mimo jiné s Františkem Palackým, Josefem Kajetánem Tylem, Františkem Ladislavem Čelakovským.

Vedle českých vlastenců Němcová popustila uzdu své fantazii, naplňovala potřebu „vzdělávání národů“ a své vlastní tvorby díla. Fantazie se u ní skloubila s dokonalou znalostí „obyčejného“ venkovského života, v jejích dílech je patrné vyjádření „ceny“ každého člověka. Během svých cest za manželem do Uher poznala vedle české lidové slovesnosti i slovesnost slovenskou.

Božena Němcová oplývala nevídaným darem vypravování. Vzhledem k častým cestám se dostávala do osobního kontaktu s místními lidmi, ke kterým přistupovala jako k rovnocenným partnerům. Uvědomovala si, že jednání „s pány“ by mohlo nejednu výpověď pozměnit. Skrze pohádky se Němcová snažila dodávat sebevědomí obyčejným lidem. Ve svém vyprávění kladla největší důraz na podání, pak až na příběh. Její pohádky jsou postaveny na kontrastech. Staví vedle sebe věci všední a zázračné. České pohádky vycházely postupně v sešitech mezi lety 1845 až 1847 v díle *Národní báchorky a pověsti*.

Němcová zemřela v roce 1862.⁶⁴

4. 3. Charles Perrault

Charles Perrault je jedním z významných francouzských autorů sedmnáctého století. Perrault se narodil 12. ledna 1628 v Paříži do početné měšťanské rodiny, původem z Tours, jako sedmé dítě. Uvádí se, že pocházel z dvojčat, jeho bratr François však zemřel v dětském věku.

Perrault byl vynikajícím studentem, v roce 1651 složil advokátské zkoušky a získal právní licenci. Práce advokáta ho však nenaplňovala a tak se stal finančním dozorcem. Se svým bratrem Claudem psal básně a přeložil do francouzštiny šest knih Eneidy.

Roku 1671 byl zvolen členem Francouzské akademie. V roce 1687 k příležitosti uzdravení krále Ludvíka XIV. sepsal dílo *Věk Ludvíka Velkého (Le siècle de Louis le Grand)*, které bylo představeno ve Francouzské akademii. Základní myšlenkou díla byl pokrok a názor, že současní spisovatelé jsou lepší, nežli ti antičtí. Tento názor se stal záminkou pro spor starověkých a moderních. V dalším díle, *Paralely mezi starověkými a moderními*

---

⁶⁴ JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Op. cit.*, str. 50

(*Parallèles des Anciens et des Modernes*) Perrault hlouběji rozvedl své myšlenky, v opozici v čele starověkých proti němu stál Nicolas Boileau.

Perrault náležel k společenským vrstvám, pro které byla zásadní antická tvorba, neboť ji považovali za nepřekonatelnou. Vydáním *Věku Ludvíka Velkého* se pak rozpoutal boj mezi zastánci této myšlenky a postoji rozdílnými, tedy, že i současní autoři dosahují kvalit těch antických. Pohádky, které své motivy čerpaly z folkloru, byly přesným opakem klasicistních idejí.

O autorství sbírky *Pohádky mé matky husy* se vedou dohady a spory. Za Perraultova života nevyšla ani jednou pod Perraultovým jménem. Druhé vydání alespoň vyšlo pod jménem jeho syna, Pierra Daemancoura.⁶⁵

Sám Perrault nazývá své pohádky příběh bez rozumu, dobré pro děti, které rozum ještě nemají. Nejvyšší hodnotou pohádky je mravní poučení, že ctnost je odměněna a nekalost bude právem potrestána. V předmluvě Perrault uvádí „*nevyprávěli naši předkové vybraně a půvabně, ale pečlivě dbali na to, aby pohádky v sobě měly zdravé mravní naučení*“⁶⁶. Perrault směřuje své vyprávění spíše na život prostého lidu. Jeho pohádky nám mohou posloužit jako zrcadlo tamějšího způsobu života. Popis drsných životních podmínek a krutostí vládců poskytuje dávný obraz Perraultovy doby. První vydání v českém jazyce vyšlo roku 1960 v překladu Františka Hrubína.

Charles Perrault zemřel 16. května 1703 v Paříži.

---

⁶⁵ *Slovník spisovatelů Francie, Švýcarsko, Belgie, Lucembursko*. Praha: Odeon, 1966. Str. 503

⁶⁶ PERRAULT, Charles. *Pohádky matky Husy*. Praha: Albatros, 1989. Klub mladých čtenářů (Albatros). Překlad František Hrubín. Str. 126

5. Komparace pohádky *Paleček* s českým zpracováním

5. 1. *Paleček* - Charles Perrault

Kdo by neznal pohádku o Palečkovi. Palečkův příběh je jedním ze stěžejních motivů Perraultovi knihy *Les contes de ma mère L'Oye ou Histoires ou Contes du temps passé*⁶⁷ (1697).⁶⁸ Knížka je souborem jedenácti lidových pohádek, z nichž první tři jsou psané veršem (*Griselda, Oslí kůže, Směšná přání*; ve francouzštině *La Marquise de Salusses ou la Patience de Griselidis, Peau d'âne, Les Souhais ridicules*). *Paleček*, ve francouzštině *Le Petit Poucet* s dalšími sedmi pohádkami (*Princezna ve spícím lese, Červená karkulka, Modrovous, Kocour v botách, Víly, Popelka aneb Skleněný střevíček, Princ Chocholouš*, ve francouzském jazyce pak *La Belle au bois dormant, Le Petit Chaperon rouge, La Barbe bleue, Le Maître chat ou le Chat botté, Les Fées, Cendrillon ou la Petite Pantoufle de verre, Riquet à la houppe*) jsou vyprávěny v próze.

Vyprávění o Palečkovi začíná v rodině chudého drvoštěpa, který má se svou ženou sedm synů. Nejmladší z nich byl po narození malý jako palec a proto mu říkali Paleček. Přes svůj malý vzrůst byl Paleček nejčipernější a nejchytřejší ze všech svých bratrů, možná i proto mu bylo doma nejvíce ubližováno. Jednoho roku přišla do chaloupky velká nouze a tak se drvoštěp s drvoštěpkou rozhodli zavést své děti do hlubokého lesa a vrátit se domů bez nich. Paleček jejich plán potají poslouchal a druhý den ráno, když jeho a bratry vedli rodiče do neznámých koutů lesa, postupně vyhazoval z kapsy kamínky, po kterých se pak všichni mohli vrátit zpět domů. Mezitím rodičům pán z vesnice vrátil dluh a tak se celá rodina měla na čas zase lépe. Po čase ale přišla na rodinu další velká bída, máma s tátou se rozhodli znovu uskutečnit svůj plán. Paleček znovu vše vyslechl a tentokrát namísto oblázků kladl na cestičku malé kousky chleba, který si ponechal od snídaně. Když se pak s bratry chtěl vrátit domů, zjistil, že ptáčkové chléb sezobali. Ve svízelné situaci Palečka napadlo, že vyleze na strom a podívá se po okolí, v dálce uviděl světélko a tak se za ním všichni společně vydali. Přišli až k obydlí lidožrouta, který naštěstí nebyl doma. Otevřela jim jeho žena, které se chlapců zželelo, a pustila je dovnitř. I když se žena snažila chlapce uchránit, lidožrout je po příchodu domů objevil a radoval se, že má co nabídnout svým třem kamarádům, které bude nazítří hostit. Chlapce tedy protentokrát ušetřil. Lidožroutova manželka ustlala Palečkovi a jeho bratrům v ložnici svých dcerušek. Lidožrout měl právě sedm dcer, které spaly na velké posteli

---

⁶⁷ Překlad do ČJ: *Příběhy a vyprávění z minulých dob, Pohádky mé matky Husy*

⁶⁸ ALBIN, Michel. *Dictionnaire des Genres et notions littéraires*. Paris: Encyclopædia Universalis, 1997. Str. 149

vedle sebe, a každá měla na hlavě malou korunku. Paleček lidožroutovi příliš nevěřil a tak z obavy, že by si to rozmyslel, a chtěl je sníst už v noci, vyměnil malé korunky dcerušek za čepičky svých bratříčků. Jeho obavy byly oprávněné. V noci se přiřítíl ovíněný obr, který dostal na mladé chlapce chuť a rozhodl se je sežrat už v noci. Po tmě nahmatal malé hlavičky s korunkami, které nechal v poklidu ležet, na druhé posteli podle hmatu rozeznal čepičky a všech svých sedm dcerušek bez váhání podříznul. Když ráno žena uviděla, co její muž v noci napáchal, chlapci s Palečkem v čele už byli dávno pryč. Lidožrout se rozčílil a nazul si své sedmimílové boty, a rychle pospíchal za Palečkem. Když děti spatřily lidožrouta, schovaly se do skály a odtud ho pozorovaly. Lidožrout znaven dlouhou cestou sednul na kámen a usnul. Paleček se pomalu vyplížil z úkrytu, stáhl lidožroutovi boty, a nasadil si je sám. Vrátil se zpět do lidožroutovy chaloupky, kde jeho ženě vyličil, že její muž je ve velkém nebezpečí, zajali ho loupežníci a jde mu o život. Má mu prý vydat všechno zlato a cenné věci, co v chaloupce mají. Žena bez váhání vše Palečkovi vydala, ten vzal celé jejich jmění a donesl ho do chaloupky k rodičům. Ti byli šťastni, že se všichni společně shledali. Od té doby Paleček zastával funkci kurýra v širokém okolí a dokonce se o něm dozvěděl až samotný král.

Palečkův příběh přináší zásadní morální ponaučení. Z malého, všemi opomíjeného chlapce se postupně stane důmyslný syn, který je prospěšný svému okolí. Perrault na konec pohádky ještě přidal naučení, které ve verších shrnuje morální poslání příběhu:

*Lidé se netrápí, že hodně dětí mají,
jen když jsou urostlé a pěkně mluvit znají
a zdravím, krásou září-li.
Je-li však některé slabé a mluví málo,
pak je jen k posměchu, jen by ho mučili.
Rodině celé však tento klouček roztomilý
blahobyt přináší, jak často už se stalo.⁶⁹*

---

⁶⁹ PERRAULT, Charles. *Op. cit.* str. 124

5. 2. Pohádka o perníkové chaloupce - Božena Němcová

Pohádkové vyprávění o Palečkovi v sobě skrývá nejen hluboký morální kontext, ale také řadu zajímavých motivů, které od Perraulta byly v různých podobách přejímány. S podobnými motivy se setkáváme i v českém prostředí. Podívejme se na dvě pohádky české autorky Boženy Němcové, které se v některých ohledech podobají Perraultově pohádce *O Palečkovi*.

Záchrana sourozenců, či zpozorování malého světýlka v dáli, podobné linie většina z nás rozezná v pohádce *O perníkové chaloupce*, autorky Boženy Němcové. *Pohádka O perníkové chaloupce* je silně zakořeněná u českého publika, ačkoliv byla už dříve sepsána německými pohádkáři, bratry Grimmy.

Chudý otec měl dvě děti, Honzíčka a Marušku. Poté, co jim matka umřela, otec se znovu oženil s macechou, která děti nemohla snést. Nařídila tak jednoho dne otci, aby je zavedl do hlubokého lesa, a nechal je tam. Otec tak učinil a pod záminkou, že jde do lesa na dřevo a děti s ním na jahody je přivedl na palouček, kde děti ponechal. Opodál přivázal ke stromu sekeru, aby si děti myslely, že je stále blízko, a odešel. Děti nasbíraly plné džbánky a chtěly se vrátit za otcem. Šly za zvukem palice, kde otce nenašly. Volaly, prosily, ale otec se neozýval. Rozhodly se, že na něj na paloučku počkají. Začalo se smrákat, ale otec se stále neobjevil, děti začaly mít strach. Maruška vylezla na strom a podívala se po okolí. V dálce uviděla světélko a tak se s Honzíčkem rozhodli jít tím směrem. Když vyšly z lesa, spatřily krásnou chaloupku, která byla celá z perníku. Děti se k ní rozeběhly, nakoukly okénkem dovnitř a spatřily starou bábu s dědkem, jak sedí u kamen. Honzíček dostal nápad, že pomalu vyleze na střechu, a uloupne jim kousek perníčku. Bába se dědkem to uslyšeli a bába vyslala dědka, aby se šel podívat, co se to venku děje. Dědek vylezl ven a ptá se: „Kdo mi to tu loupá perníček?“, Maruška tenkým hláskem odpověděla: „To nic, to jen větříček.“. Ráno vylezl Honzíček znovu na střechu, aby jim naloupal nějaký perníček. Babka si toho zase všimla a poslal dědka, aby se šel podívat ven. Tentokrát se Marušce nepodařilo ho přelstít, dědek si dětí všiml a vše řekl stařeně. Maruška honem zavolala na Honzíčka, aby rychle seskočil ze střechy, že se musí dát na útěk. Slyšela totiž, jak pro ně babizna dědka poslala, že si je udělají jako pečínku. Děti utíkaly, co mohly, když náhle kde se vzala, tu se vzala, na lenném poli se před nimi zjevila žena. Požádaly ji o radu, kudy mají běžet, aby utekly před hrozným dědkem z perníkové chaloupky. Žena se na ně usmála a odvětila, že se nemusí bát, že dědka pozdrží, a ukázala dětem, kudy mají pokračovat. Po chvíli přiběhl celý uřícený dědek a tázal se ženy,

jestli neviděla dvě malé děti. Žena na každou jeho otázku odpovídala nesrozumitelně a dědek tak nedostal odpověď na své dotazy. Až po dlouhé době, co děti byly už dost daleko, žena konečně odpověděla muži, že děti viděla a proč se na to nezeptal už dříve a ukázala mu opačným směrem, než prvně Honzíčkovi a Marušce. Dědek pochopil ženino počínání a zlostně se s nepořízenou vrátil zpět, do perníkové chaloupky.

V příběhu *O perníkové chaloupce* můžeme nalézt určitá podobenství s příběhem Perraultova Palečka. Na základě srovnání těchto dvou podobných dějů jsem vybrala tři body, které jsou více, či méně podobné a podrobila je detailnější analýze. Za prvé bych chtěla podrobněji prostudovat motiv opuštění a odvedení dětí do lesa, druhým stěžejním motivem jsem zvolila lidožroutství, které se paralelně objevuje v obou příbězích. Posledním bodem, který jsem vybrala, je nezištná pomoc od ženy.

Již hned na začátku obou vyprávění nalézáme stejný motiv, opuštění a odvedení dětí do lesa, i když pokaždé z trochu rozdílných důvodů. V Perraultově příběhu přichází s nápadem otec. Rodina sice byla v tíživé situaci, ale matce se jeho nápad nezamlouval. „*Proboha, zvolala žena, ty bys měl to srdce a vlastní děti zavedl a nechal je zabloudit? Nadarmo jí manžel stavěl na oči jejich bídu, souhlasit s tím nemohla. Byla v nouzi, ale byly to přece její děti. Ale když uvážila, jaká by to byla pro ni bolest, až by je viděla hladem umírat, svolila k tomu a s pláčem šla spát.*“⁷⁰ Autor jakoby se trochu snažil ospravedlnit jednání rodičů krutostí osudu, staví čtenáře před hotovou věc, která je dána faktem přítomnosti bídy. Matka je tak, ač proti své vůli, nepřízní osudu donucena k racionálnímu jednání, které jí případně ušetří budoucího většího emocionálního utrpení v podobě smrti dětí. V českém příběhu s nápadem „odstranit“ děti přijde prvně manželka chalupníka, která ovšem není matkou dětí, což je znatelný rozdíl oproti prvnímu příběhu. Můžeme se domnívat, že mezi nimi není žádná emocionální vazba. Rodina je sice chudá, ale autorka neuvádí, že by se nuzota podílela na rozhodnutí zavést děti do lesa. „*Jednou se té maceše ty děti tak zprotivily, že muži poručila, aby je zavedl a více aby domů se nevracely, darmo se tomu muž protivil děti svoje zavést, ale žena pokoje nedala, on se jí bál a proto smutným srdcem jednoho dne dětem řekl: Vezměte si džbánečky, půjdete dnes se mnou do lesa na jahody.*“⁷¹ Otec neklade téměř

---

⁷⁰ PERRAULT, Charles. *Op. cit.*. str. 115

⁷¹ NĚMCOVÁ, Božena. *Maličkým. Praha: Příprava vydání Karel Vetter, Alois Hynek, 1911. Dostupné online: http://kramerius4.nkp.cz/search/i.jsp?pid=uuid:b2ffb230-4b0c-11e4-aded-005056827e51#monograph-page_uuid:89ba3d80-79d0-11e4-964c-5ef3fc9bb22f. Kapitola *Pohádka o perníkové chaloupce*. 18. 05. 2017, 15:19, str. 30*

žádný odpor a své ženě vyhoví. Němcová v tomto případě zvolila mírnější osud, o to krutější je jednání chalupníkovy ženy.

Příběhy se shodují nejen na základě podobenství cesty dětí do lesa, ale i v motivu lidožroutství. Lidožroutské prvky nalzáme u obou autorů. K objevení ať už lidožroutovy chaloupky, nebo perníkové, kde bydlela babka, která děti chtěla sníst, dětem posloužilo stejné vodítko, světlo. Záblesk světla, které v prvním případě Paleček, v druhém Maruška spatřili, když vylezli na strom a rozhlédli se do dále. V obou dvou příbězích se ho děti rozhodly následovat. V Perraultově *Palečkovi* světlo chlapce dovedlo až do lidožroutovy chalupy, kde jim otevřela jeho žena a rovnou jim prozradila, že se ocitli v lidožroutově obydlí a radila jim, aby se co nejdříve vzdálili, jinak je obr sní. Chlapci byli ale až moc vyčerpaní a tak se i přes všechnu hrozbu rozhodli v chaloupce zůstat. „*Ach ubohé děti, kam jste to zabloudily? Zdalipak víte, že tenhle dům patří lidožroutovi, který jí malé děti? Ach paní, zvolal Paleček, který se třásl jako osika, stejně jako jeho bratříčkové, co si počneme? Buďte tak hodná a vezměte nás k sobě, nebo nás v nočním lese jistojistě snědí vlci. To ať nás raději sní váš pán. A třeba se nad námi smiluje, budete-li tak hodná a přimluvíte se za nás.*“⁷² I když se děti lidožrouta bály, lze předpokládat, že jejich únava byla silnější, protože jak dokazuje ukázka, rozhodly se v domě zůstat s nadějí, že se nad nimi lidožrout ustrne. Jak se ale dalo předpokládat, obr po příchodu domů Palečka s bratry objevil a rozhodl se chlapce připravit k hostině svým třem kamarádům, které očekával. Paleček na něj však připravil lest, kvůli které lidožravý obr zabil namísto chlapců svých sedm dcer. Hoši se dali na útěk a lidožrout se vydal za nimi primárně na základě smrti svých dětí. V příčině odchodu dětí se vyprávění *O Palečkovi* a *O perníkové chaloupce* liší. Honzíček s Mařenkou se také vydali za světlem. Dorazili k perníkové chaloupce, kde (můžeme předpokládat z vysílení) loupali perníček. Zprvu ale o úmyslech babky a dědka nevěděli. V noci se jim podařilo dědka obelstít tvrzením, že za vším stojí vítr. Ráno spíše nedbalostí, nežli důvtipem (slyšela, co babka vypověděla dědkovi o svém záměru s dětmi) tak jako Paleček (který předpokládal, že je bude chtít obr sníst už v noci) Maruška zjistila, že je má dědek chytit a přinést bábě, aby je mohla upéct a sníst. „*Maruška chtěla opět dědka odbýt, ale on je viděl a šel to bábě povědít. Chutě, Honzíčku, musíme utéci, nebo bude s námi zle, zvolala Maruška na Honzíčka, neboť slyšela, jak bába dědka posílá, aby jí ty děti přivedl, že si je upeče.*“⁷³ Děti se tedy daly na útěk ze

⁷² PERRAULT, Charles. *Op. cit.*, str. 118

⁷³ NĚMCOVÁ, Božena, *Op. cit.*, 18. 05. 2017, 15:59. str. 34

strachu o holý život. Proč se bába rozhodla děti sníst, jestli jen proto, že byla také lidožroutka, anebo jako trest za loupež perníčků Němcová v pohádce neuvádí.

Vedle záměru zbavení se dětí a prvků lidožroutství, lze v díle najít i třetí podobnost, kterou můžeme blíže studovat a která nemusí být na první pohled tak patrná, jako první dvě jmenované. Jde o nezištnou pomoc dětem od ženy, která postrádá jakýkoliv postranní záměr. V Palečkově případě se jedná o manželku lidožrouta. Slitovala se nad vysílenými dětmi a chtěla jim poskytnout nocleh, i když věděla, že se vystavuje riziku. O to více je její čin obětavý. „*Lidožroutova žena si myslila, že se jí snad podaří děti do zítřka do rána před mužem ukrýt, i pustila je dál a vedla k ohništi, aby se ohřály.(...) Čichám, čichám člověčinu, což ti to mám říkat dvakrát? Vykřikl lidožrout a podíval se po očku na ženu. Je tu něco, čemu nerozumím. Když to řekl, zvedl se od stolu a šel rovnou k posteli. A hleďme, takhle mě chceš ošidit, zpropadená ženská, zvolal. Bůhví, co mě zdržuje, abych tě taky nesežral. Štěstí pro tebe, že jsi stará koza.*“⁷⁴ V činu ženy, kterou potkali Honzíček s Maruškou na Inovém poli, příliš obětavosti nenalzáme. O to více je nám skrytý její záměr. Žena lidožrouta pomohla chlapcům snad ze soucitu, proto, že sama byla matka. O druhé ženě prakticky nic nevíme, objevila se na poli právě ve chvíli, když děti probíhaly a proto se můžeme jen domnívat, proč dětem pomohla. Její úmysl znemožnit dědkovu honbu za Honzíčkem s Mařenkou je zjevný. Můžeme ho demonstrovat na známé pasáži na konci příběhu: „*Osobo-ptal se plečky- neviděla jste tudy jít děti? Pleju len, odpověděla žena, jakoby mu nerozuměla. Osobo, já se vás ptám, viděla-li jste tudy jít děti? Až vpleju a uzraje, budeme trhat. Osobo, rozumějte mi!(...) Osobo, já se vás na to neptal, ptám se vás, neviděla-li jste tudy jít děti? Děti? Nu to jste měl hned říci. Bodejť neviděla, ba viděla, šly tam tudy tou cestičkou po polích a přímo k tomu potoku, co ty vrby jsou. Ale už jich nedohoníte, skákaly jak poštolky. Po těch slovech ukázala žena dědkovi na opačnou stranu, kudy byla dříve děti poslala.*“⁷⁵ Lze předpokládat, že žena v příběhu ztělesňuje princip dobra, tedy že dětem se nemá ubližovat

Díky bližšímu studiu díla můžeme spatřit podobnost ve dvou rozdílných pohádkách, třebaže bychom tak na první pohled neučinili. Obecně lze konstatovat, že Perraultova pohádka *O Palečkovi* vypráví výše popsané jevy s větší krutostí a někdy až s mírnou brutalitou, jakoby více realisticky. Autor vyzdvihuje činy, na kterých prezentuje morálku lidstva. Díky tomu pak z příběhu plyne mravní ponaučení - nelze usuzovat na lidské kvality pouze na základě hodnocení zevnějšku. Z druhého blíže studovaného příběhu si čtenáři též

⁷⁴ PERRAULT, Charles. *Op. cit.* str. 118

⁷⁵ NĚMCOVÁ, Božena, *Op. cit.* 18. 05. 2017, 15:59. Str. 36

mohou odnést mravní poučení, dle mého názoru ale spíše více obecné - děti by se měly být na pozoru před cizími lidmi. Dětské hrdinové obou příběhů představují zdárný příklad pro dětské publikum. Sourozenci svými činy demonstrují, že si v určitých situacích dokáží poradit i bez dospělých, postarat se samy o sebe a některé problémy zvládnou vyřešit svépomocí, čímž jdou velmi dobrým příkladem svým vrstevníkům. Děti si z příběhu také mohou odnést ponaučení, že přílišná důvěra se nevyplácí a ne každý slib, který jim bude v životě dán, bude dodržen. Je patrné, že pohádky *O Palečkovi* a *O perníkové chaloupce* spojuje více příbuzných parabol.

5. 3. O Palečkovi- Božena Němcová

Podobné motivy jako v Perraultově *Palečkovi* shledáváme nejen v příběhu *Perníkové chaloupky*, ale také ve stejnojmenné pohádce *O Palečkovi*, kterou taktéž původně sepsala Božena Němcová. V její adaptaci pohádky, která je v našem prostředí asi nejznámějším příběhem o Palečkovi, se znovu vyskytuje motiv značení neznámé cesty malými předměty souběžně s obohacením rodiny, díky pomoci malého, chytrého chlapce.

Dvou manželům štěstí nepřálo a neměli děti. Přestože si je moc přáli. Jednoho dne se jim narodil synek, který byl malý jako palec a tak ho nazvali Paleček. I když ho dobře krmili, Paleček stejně nevyrostl. Jak tak dny plynuly, jednou se Paleček nabídl, že zapřáhne koně a přijede za otcem do lesa, rodiče se tomu tuze divili, jak by tak malý chlapec mohl kočírovat koně. Paleček měl ale svůj plán. Vylezl jim do ucha a přivedl koně až k otci. Cestou si ho všimli dva cizí pánové, kteří ho chtěli vzít do služby. Otec ho zprvu nechtěl prodat, ale Paleček mu nenápadně pošeptal, ať ho prodá nejdraž, co to půjde a nic víc se nestará. Otec tak učinil a Palečka si muži odnesli. Večer je Paleček požádal, zda by ho sundali z klobouku, na kterém ho celý den nesli, že by se potřeboval protáhnout, když ho položili na zem, Paleček se rychle schoval do myší díry. I když se pánové snažili sebevíc, Palečka ven nedostali a tak ho po chvíli nechali jít. Setmělo se a Paleček uslyšel dva další muže, zřejmě zloděje, jak se domlouvají, že v noci oloupí bohatého faráře. Paleček se jim hned nabídnul, že jim s tím pomůže. Lupiči souhlasili, prostrčili Palečka mřížemi do fary a ten začal tak křičet, že vzbudil kuchařku, zloději se polekali a utekli. Náš hrdina se přesunul na seník, kde už se konečně měl k odpočinku. Co se však nestalo, ráno, když šla kuchařka dát kravám, popadla zrovna tu kupu sena, ve které spal Paleček a ten se nenadále ocitnul v jednom z kravských žaludků. Tuze volal, až si toho i kuchařka všimla a utíkala za farářem, že kráva mluví. Ten vydal příkaz tu podivnou krávu zabít. Jak krávu porazili, pohodili její žaludek na smetišť. Zrovinka v tu chvíli šel okolo vlk a žaludek sežral. Paleček se tak znovu ocitl v něčem břiše. A tak začal

s vlkem rozmlouvat, poradil mu, že zná dům, kde je plná spižirna jídla a že ho tam může zavést. Byl to dům jeho rodičů. Vlk malému chlapci ihned skočil na špek a ve spíži sežral, co našel. Problém nastal ve chvíli, když chtěl odejít. Tak moc mu vyrostlo břicho, že už nemohl projít ven. To byla chvílka pro Palečka, který začal z plných plic hulákat. Přivolal tak maminku i tatínka, ti vlka zabili, rozpárali mu břicho a z něho vyskočil Paleček. Od té doby už rodiče svého malého synka nikam nepustili.

Stejně jako u předchozí pohádky, jsem si vymezila tři témata, na jejichž základě se pokusím porovnat českou autorskou verzi pohádky *O Palečkovi* s tou francouzskou. Prvním blíže studovaným tématem bude malý chlapec. Dále se zaměřím na téma bohatství. Posledním bodem pak bude léčkou odcizený majetek Palečkem.

Jak je uvedeno výše, prvním studovaným bodem, který je blízký oběma zpracováním pohádky, je malé dítě. Perrault na začátku příběhu popisuje členy rodiny. K Palečkovi dodává, že ho doma všichni trápili, hned v návaznosti však dodává, že šlo o velmi vnímavého chlapce. „*A k tomu je rmoutilo, že nejmladší synek byl slaboučký a slůvka nepromluvil: to, co svědčilo o jemné mysli, pokládali za hloupost. Byl tuze maličký, a když přišel na svět, nebyl větší než palec, a proto mu říkali Paleček. Ubohé dítě bylo doma mučedníkem, vždycky se mu jen křivdilo. Byl však ze všech nejchytřejší a nejčipernější, a čím méně namáhalo jazyk, tím víc natahovalo uši.*“⁷⁶ Vlivem budoucích okolností se z Palečka stane nejen zachránce bratrů, ale také živitel celé rodiny. Na konci příběhu se Paleček postará o celou rodinu: „*Když provozoval nějaký čas řemeslo kurýra a nashromáždil velký majetek, vrátil se k otci. Těžko lze vypovědět, jakou radost měli, že ho zase vidí. Zaopatřil celou rodinu. Zakoupil pro otce a bratry nově zřízené úřady. Tak je všechny dobře usadil a zároveň si získal dokonalou přízeň.*“⁷⁷ Jak z ukázek vyplývá, Paleček předčil očekávání svých blízkých, ačkoliv si původně mysleli opak. Zajímavé je také porovnání počtu dětí. Ve francouzské verzi se Paleček narodil jako poslední, ze sedmi bratrů, zatímco ve zpracování Němcové je tomu opačně. Paleček přichází na svět jako vytoužené dítě. Němcová tedy staví Palečka do pozice vymodleného dítěte, kdy si oba dva rodiče toužebně přejí alespoň jedno dítě. „*Jak smutno je tu nám, že žádných dětí nemáme, tak je tu ticho a jinde je tak bujaře a veselí. Ba, řekla na to žena jeho a vzdychla. Kdybychom alespoň jen jedinké měli, a byť i jen jako palec velké bylo, i stím bychom byli spokojeni a milovali bychom je z celého srdce.*“⁷⁸

---

⁷⁶ PERRAULT, Charles. *Op. cit.*. str. 115

⁷⁷ PERRAULT, Charles. *Op. cit.*. str. 124

⁷⁸ NĚMCOVÁ, Božena. *Mariánské dítě-O Palečkovi-Podvedený lišák*. Praha: I.L.Kober, 1899. Dostupné online:

Pohádky nespojuje jen stejný název a hlavní hrdina, ale také podobné morální posláním. Na první pohled malý a neschopný chlapec pozitivně ovlivní osud celé rodiny, není tedy třeba hned hodnotit člověka podle vnějších atributů, které náš úsudek mohou negativně ovlivnit.

Téma bohatství je v přítomno v obou příbězích. V prvním vyprávění Charlese Perraulta se rodině Palečka materiálního nadbytku nedostává. Spíše naopak. Je to vlastně i počáteční příčina, kvůli které děti musí opustit chaloupku. Z nedostatku peněz a bídy je rodiče nechají v lese. „*Ted' už víš, že děti neuživíme. Aby mi hladem umíraly před očima, to bych nesnesl. Rozhodl jsem se, že je zítra zavedu do lesa. (...) Nadarmo jí manžel stavěl na oči jejich velkou bídu, souhlasit s tím nemohla. Byla v nouzi, ale byly to přece její děti.*“⁷⁹ Vzhledem k následnému vývoji, kdy rodiče děti opravdu do lesa odvedou, se můžeme dovtípit, že nedostatek bohatství je pro rodinu opravdová mizérie. Možná i proto v příběhu neshledáváme žádný náznak vyčítání odsunutí dětí rodiči, nebo snad pochyby ze stran dětí, zda by situace nešla vyřešit jiným způsobem. Na konci příběhu se situace obrací. Paleček skrze lest vymámí z lidožroutovy ženy jejich jmění a donese ho domů rodičům „*Paleček si naložil všechno lidožroutovo bohatství a vrátil se domů k rodičům. Přijali ho s velkou radostí.*“⁸⁰ V pohádce tedy hraje „přepych“ důležitou roli. Mezi posledními řádkami se můžeme dočíst, že Paleček zakoupil pro bratry a otce nově zřízené úřady. Z příběhu vyplývá, že v autorově době měly peníze velkou váhu a díky nim se jejich majitelům dostávalo i patřičného postavení. V počáteční situaci týkající se bohatství se příběhy liší. Zatímco v prvním zmiňovaném jsou rodiče vlastně donuceni okolnostmi z nedostatku živobytí ponechat děti v lese, naopak ve druhém vyprávění se rodiče snaží Palečka vykrmit, aby lépe vyrostl. „*Krmili jej dobře, ale dítě nerostlo, nýbrž stále zůstávalo tak malým, jakým bylo po svém narození.*“⁸¹ V adaptaci Němcové se neshledáváme s nenadálým obohacením rodiny, lze však konstatovat, že rodina žije v dostatku. Do jaké míry je dostačující či nikoli se autorka blíže nezmiňuje. Je to patrné i z popisu rodinné spíže, kterou Paleček použije jako lest na vlka. „- *Příteli vlku, povím ti o vzácném žrádle. – A kde je najdu? tázal se vlk. – V tom a v tom domě, prolezeš-li děrou do spíže nalezneš tam koláčů, slaniny a uzeniny, co jí sníš, a nyní mu popsal přesně dům svého otce.*“⁸² Z výčtu surovin, které chlapec zvířeti nabízí lze vydedukovat jistý blahobyt rodiny. Důvody materiálního rozdílu obou rodin autoři ve svých

---

https://cs.wikisource.org/w/index.php?title=Str%C3%A1nka:Bo%C5%BEena_N%C4%9Bmcov%C3%A1_-_Mariansk%C3%A9_d%C3%ADtko_%E2%80%94_Pale%C4%8Dkovi_%E2%80%94_Podveden%C3%BDli%C5%A1%C3%A1k_-_1899.djvu/11&action=edit&redlink=1. 18.05.2017, 19:23. str. 8

⁷⁹ PERRAULT, Charles. *Op. cit.*. str. 115

⁸⁰ PERRAULT, Charles. *Op. cit.*. str. 122

⁸¹ NĚMCOVÁ, Božena, *Op. cit.*. 20.6.2017, 19:12. str. 7

⁸² NĚMCOVÁ, Božena, *Op. cit.* 20.6.2017, 19:22. str. 15

vyprávěních neuvádí. Jako jedna z možností se naskytuje počet dětí přítomných v každé rodině. Zátěž v podobě sedmi dětí mohla způsobit bídu, která pak ovlivnila následný osud všech členů rodiny. Paleček Boženy Němcové je vytoužené dítě, na které se rodiče mohli zdárně připravovat třeba i několik let. Pohádkovým příběhem se lid mohl alespoň přiblížit svým vysněným představám o životě. Díky pohádkovému vyprávění si tak lid mohl alespoň představovat hojnost a plnou spíž. Tyto příčiny však můžeme brát jen jako domněnky.

Shrnutím tématu bohatství ve studovaných ukázkách lze vyzorovat i jistou skutečnost, že stav nouze a bídy, anebo naopak bohatství není vždy konstantní a trvalý. Jak je zřejmé v Perraultově příběhu, finanční a společenské postavení se během vyprávění promění. Z chudých chalupníků se nakonec stanou zámožní a dobře situovaní úředníci. I v tomto směru lze tedy spatřit poselství jakési víry v lepší budoucnost.

Téma odcizení majetku je paralelní v obou dílech, nicméně vždy v jiné formě a rozsahu. Rozdílné zpracování je i v postoji našeho hrdiny, tedy Palečka. V případě Perraultova zpracování lze na dané téma nahlížet protichůdně. Paleček de facto okrade lidožrouta. Lstí se dohodne s jeho ženou, aby mu vydala všechn cenný majetek, co doma měli. „*Váš muž je ve velkém nebezpečí, řekl Paleček, byl chycen tlupou loupežníků, zavraždí ho, nedá-li jim všechno zlato a stříbro, co doma má.(...) Máte mi dát všechno, co máte doma cenného, nic si z toho nesmíte nechat, jinak ho bez milosti zabijí. Chudák žena se pořádně polekala a všechno, co měla, hned Palečkovi dala.*“⁸³ Chlapec se tak k majetku nedostal právem a vlastně ho ukradl. Je nasnadě, zda lidožrouta hodnotíme jako negativní či pozitivní postavu. Nezávisle na našem úsudku byl i se svou rodinou chlapcem okraden. Paleček mohl v dané situaci uvažovat v tom smyslu, že mu a jeho bratrům vlastně obrův majetek náleží z důvodu přivozené újmy, kterou jim celá záležitost přinesla. I přes snahu jistého ospravedlnění činu právě výše zmíněnými důvody můžeme shledat Palečkovu jednání jako nezákonné a zcela určitě nečestné. V tomto ohledu tedy nezaujímá postava Palečka zcela příkladný postoj, spíše naopak ho můžeme vidět jako zloděje. Němcová chalupářova syna staví do protikladu k loupežníkům. Paleček se s lupiči setká a stejně jako jeho dvojník v prvním příběhu využívá lest, ale ke zcela jiným účelům. Paleček Němcové slíbí zlodějům pomoc, ale když je od něj požadována předem domluvená spolupráce, vzepře se domluvě a lupiče zradí. Faru, která se stala terčem okradení, zachrání a zmaří tím celý předem naplánovaný čin. „*Když došli k faře, prolezl Paleček do komůrky a ihned jal se z plna hrdla křičeti.* „*Chcete všechno, co zde je? Zloději se ulekli a volali naň: Mluv přece tišeji, ať nikoho*

---

⁸³ PERRAULT, Charles. *Op. cit.*. str. 122

nezbudíš.“⁸⁴ V tomto případě proti nezákonnému vniknutí a obohacení se na úkor bohatého faráře Paleček bojuje hlasitým křikem, kterého si všimne kuchařka a celý plán akce se zvrtné, zloději se zaleknou a utečou.

Srovnáním příběhu můžeme konstatovat jistá morální posláná, která měli autoři na mysli, a to takové, že je potřeba svůj majetek opatrovat a chránit. Například z nedostatku pozornosti a informací (obelstěná žena, nedostatečná bezpečnostní opatření fary) lze o jmění přijít i vlastní vinnou. Účelem mohlo být možná upozornění, aby čtenáři kladli větší důraz na správu svého majetku a byli obezřetnější ke svým věcem.

5. 4. *Paleček* - Jan Werich

Pohádku *O Palečkovi* v českém prostředí nalézáme nejen u Boženy Němcové, ale také u jiných, zejména u modernějších autorů. K bližší studii a porovnání s Palečkem Charlese Perraulta jsem vybrala dva texty českých autorů 20. století, ve kterých se zaměřím na motiv společný všem třem příběhům, tedy velikost hlavního hrdiny, Palečka, a vliv jeho vzrůstu na příběh. Jedná se o dvě rozdílná zpracování moderní autorské pohádky. Prvním textem je *Paleček*, z pohádkové knížky *Fimfárum* Jana Wericha. Druhý pak *O Palečkovi, který vyrostl* Františka Hrubína, který je součástí publikace v českém prostředí velmi známé, *Špalíček veršů a pohádek*. Společným prvkem oběma zmíněným publikacím jsou jejich ilustrace, v obou případech je jejich autorem Jiří Trnka.

Jan Werich, divadelní a filmový herec, je autorem několika divadelních her, pohádek. V první polovině známý především svým působením v Osvobozeném divadle po boku Jiřího Voskovce. V roce 1960 napsal soubor devatenácti humoristických pohádek, ve kterých se snoubí česká, ale i světová lidová slovesnost spolu s moderní symbolikou (*Královna Koloběžka první, O Rybáři a jeho ženě* atd.). Něktěry příběhům se dostalo i filmové adaptace (Rumplemprimpr), na počátku 21. století se pak část pohádek dočkala animovaného zpracování (*Fimfárum* Jana Wericha).⁸⁵ Součástí *Fimfára* je i pohádka *Paleček*.

Rodina ševce z chaloupky u dvou osik neměla žádné děti, i když si je tuze přála. Téměř žádné rady nezabíraly, až jedna od cikánky zabrala. Ševcové se narodil synek, ale nebyl o nic větší než lidský palec a tak mu začali říkat Paleček. Přestože byl chlapeček malý, předčil myšlením a zejména mluvou všechny v kraji. Jednou mamince řekl, že dopraví košík se svačinou tatínkovi na pole. Maminka se divila, ale Paleček tak učinil, dostrkal koš

⁸⁴ NĚMCOVÁ, Božena, *Op. cit.*, 20. 6. 2017, 20:14. str. 11

⁸⁵ <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1196>, 24. 6. 2017, 9:53

s obědem k tatínkovi a během toho, co táta obědval, vlezl kobylce do ucha a oral. Tu šel kolem pěkný pán, krásně oblečený a měl o Palečka zájem, že by ho koupil. Tatínek se k tomu moc neměl, ale Paleček navrhl, ať ho klidně prodá, že se za nimi vrátí zpět. A tak si pán nesl Palečka na klobouku, ale zrovinka když procházel územím loupežníka Franty Jizvy, celá jeho banda i s Frantou v čele pána přepadla a chtěla po něm peníze. Jenže pán u sebe žádné peníze neměl, všech svých dva tisíce švýcarských franků dal za Palečka. Loupežníci se tuze vztekali a svlékli pána do naha, jen klobouk mu nechali. Po tom, co u něj žádné peníze nenašli, se rozhodli, že ho zabijí. To ale Paleček nenechal jen tak, začal z plných plic křičet a strhl pozornost na sebe. Mezitím, co lupiči spřádali plány, co s Palečkem udělají, pán se potichu vytratil. Frantova banda ihned využila příležitosti, vypravili se do Červené štoudve, což byla nejhorší hospoda široko daleko, a že jim Paleček bude zadarmo ze sklepa vína čepovat. Prostrčili palečka okénkem a ten se tak nahlas ptal, jaké víno má podávat, že to uslyšel až hostinský Lamželezo, který dva lupiče ze skupiny chytil a zavřel do prasečího chlívků. Paleček ze sklípku utekl a schoval se pod hříbek, kde ho znovu Jizva vyhmátl. Div, že ho v pěsti neumačkal, jaký na něj měl vztek, že je zradil. Paleček tak musel vysvobodit oba jeho kumpány a zúčastnit se dalšího zlodějského plánu. Lupiči se rozhodli, že odcizí dobytek mlynářovi. Palečka tak znovu prostrčili okénkem, tentokrát do chléva, chlapec ale použil stejný trik, jako v šenku a začal z plných plic vyřvávat, jakouže krávu má vyhnat jako první. Mlynář se probudil, vzbudil stárka, popadli vidle a běželi ven, tam už ale nikoho neobjevili. Zlodějící vzali nohy na ramena a utekli. Paleček si ustlal na otrubách a spal sladce až do druhého dne. Ráno přišla selka a otruby hodila krávám. Když se pak klučina probudil, byl v jednom z kravských žaludků. Jak Paleček krávu v bříše štípal a šimral, kráva z toho chřadla, až přestala žrát a dojit. Jednou v poledne děvečka slyšela, jak se z krávy ozývají zvuky. Vyděsila se a utíkala to říct mlynářce, ta to řekla kovářce, až se dostalo k holiči, kde se zrovna nechal namydřit Jizva. Honem utíkal za mlynářem, a že nemocné zvíře koupí. Mlynář souhlasil a Jizva si krávu odvedl. Doma ji hned zabil palicí a vytáhl Palečka, strčil ho pod plechovku, do které vyřezal dírky a s bandou se radil, co se zrádcem provést. Usnesli se, že ho dají sněžnému žroutu, ten že už si s ním poradí. A tak se Paleček octl v plechovce na stole sněžného žrouta, kde ho spolu s ním pozorovala i jeho žena, sněžná žroutka a jejich pět dcerušek. Jak to tak bývá, stejně, jako se malí bojí velkých, tak i velcí mají strach z malých. Rodina sněžných žroutů nevěděla, co si počít. Paleček byl tak malý, že kdyby ho sníst chtěli, ani by ho snad v ústech neucítili, usnesli se tedy, že ho dají darem svému sněžnému králi, který sbírá miniatury. Žrout nasadil sedmimilové boty a nesl Palečka do králova paláce. Sněžný vladař měl tuze velkou radost, Paleček měl tvořit jeho jediný živý exponát ve sbírce

miniautur. Král mu našel místo vedle koránu napsaného na pecičce plané třešně ptáčnice, kostřičky pstruha, který se právě z jikry vykulil a mnoho dalších kuriozit. Palečkovi se to však moc nezamlouvalo a tak se s králem dohodl, že až si najde ženušku, budou pak mít tak malé děti, že ty se teprve budou v králově sbírce skvěle vyjímat. Sněžný vladař svolil a poskytl Palečkovi žroutovy sedmimílové boty. Paleček si je nasadil a v tu ránu byl doma, u mámy a táty. Ti prvně plakali, jaké velké neštěstí se jim stalo, že jejich jediné dítě se dostalo k sněžnému obru. Vše se totiž dozvěděli od krále, který byl převlečen za pána na začátku příběhu. Pak se jejich nešťastný pláč změnil ve šťastný, když Paleček stanul mezi dveřmi chaloupky. Paleček se pak domluvil s králem, že mu bude dělat zpravodaje a sedmimílovými botami prochodil kraj křížem krážem. Když se pak boty roztrhaly, Paleček odešel do důchodu.

Velikost Palečka ve vyprávění je velmi podobná. Perrault situoval chlapce jako nejmenšího a nejmladšího z chlapců, čímž jeho vzrůst ještě více zdůraznil. „*A k tomu je rmoutilo, že nejmladší synek byl slaboučký a slůvka nepromluvil.*“⁸⁶ Werich používá k vyobrazení malého chlapce zdobnělin „*Tedy říkám kluk, ale spíše klučina. Klouček: po pravdě řečeno kloučiček. Nebyl totiž o nic větší, než normální palec. Spiš menší. Jako paleček.*“⁸⁷ Oba chlapci byli pojmenováni podle svého vzrůstu. Paralelu obou příběhů shledáváme ve využití velikosti postavy. Perraultův i Werichův chlapec využívá své drobnosti zprvu k obelstění obrů, dále pak k donášení nových informací králům, do jejichž služeb vstoupili. Z Werichova příběhu je patrné, že se autor inspiroval ve více zpracováních původního Palečkova příběhu. První polovina dosti detailně připomíná vyprávění Boženy Němcové, zmiňované výše. Druhá jeho část následuje spíše francouzské zpracování. Podání Jana Wericha v sobě vlastně ukrývá dvě pohádky v jednom. Některé motivy autor poupravil, osy příběhů však zůstávají stejné. Autorovi se podařilo propojit tradiční francouzské pojetí s českým. Vytvořil tak jeden smysluplný příběh o malém chlapci, který vyžrál nad světem.

---

⁸⁶ PERRAULT, Charles. *Op. cit.*, str. 115

⁸⁷ WERICH, Jan. *Fimfárum*. Praha: Atheneum, 1960. Dostupné online:

<http://klimesova.mysteria.cz/nekovar/odkazy/fimfarum.pdf>, str. 96, 24.6.2017, 12:27

5. 5. *O Palečkovi, který vyrostl* - František Hrubín

František Hrubín, současník Jana Wericha si zvolil stejné téma, které ale zpracoval zcela rozdílně. Vedle jeho známých prací, jako například *Romance pro křídlovku*, patří též *Špalíček veršů a pohádek*, z něhož pochází básnička *O Palečkovi, který vyrostl*. Je třeba zmínit, že Hrubín se věnoval nejen psaní, ale byl také významným překladatelem z francouzštiny, mimo jiné právě i pohádek Charlese Perraulta. Je tedy možné, že ústřední téma básně o Palečkovi převzal právě od něho.⁸⁸

Narodil se chlapec, který byl tak malý, že ho maminka koupala v náprstku a z oříškové skořápky mu udělali kolébku. Chlapeček nerostl a tak snídal mák z makovic. Protože byl ale tuze malý, nemohl si s nikým hrát, pejsek ho chtěl sníst a kočka si ho pletla s myší. Maminka už byla nešťastná a tak se svěřila babičce, která navrhla, že když se synek zaměstná, mohl by vyrůst. A tak Palečkovi našli práci. Uklízel drobky ze stolu a pomáhal sklízet hrách. Když pak mouchy létaly nad mlíčkem, Paleček je odháněl. A tak chlapec začal růst víc a víc, až mu rukávy a nohavice byly malé. Nepotřeboval už místo vany skořápku a dokonce přerostl všechny chlapce.

Hrubín, stejně jako Perrault, využil chlapcův malý vzrůst a učinil z něj přednost, díky které mohl být klučina užitečný. Hlavní hrdiny spojuje jejich malý vzrůst, podobně jako i v příběhu Jana Wericha, Palečkova výška se zpočátku může zdát jako nevýhodná, ale maminka pro něj najde vhodnou činnost a v tu ránu se z nevýhody stane výhoda.

*„Na stole dnes paleček,
sbírá každý drobeček
po chlebě či po koláči.
Co se za den naotáčí
mámě pro radost.“⁸⁹*

Velikost hlavního hrdiny je pro obě vyprávění stěžejní. Jde totiž o jediný společný prvek obou příběhů. Hrubín se inspiroval fyzickými proporcemi Palečka, které osobitě zpracoval. Faktem je, že se texty liší nejen obsahem ale především poetickou formou. Hrubín své podání příběhu o Palečkovi vypráví v deseti slokách, každá sloka má pět veršů. Verše tvoří rýmy v následující struktuře AABBC, jako je patrné z posledních dvou slok básně.

⁸⁸ <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=337>, 24.6.2017, 12:45

⁸⁹ HRUBÍN, František. *Špalíček veršů a pohádek*. Praha: NAKLADATELSTVÍ Trnka, 2013. str. 103

*„Roste, roste víc a víc
Z rukávu i z nohavic,
Když si chce hrát, kočku chytí,
Náprstek je zase v šití,
Už má vaničku.*

*Už to není chlapeček
malý jak tvůj paleček,
přerostl už všechny chlapce,
dávno nespí ve skořápce.
Vidiš, Honzíčku!⁹⁰*

5. 6. Odkazy Palečka u ostatních autorů

Postavu Palečka lze najít i jinde, než jen v literatuře pro děti. Odkaz na malého pohádkového hrdinu lze nalézt v dílech, ve kterých bychom jeho přítomnost primárně neočekávali. Prokletý básník, Arthur Rimbaud, spojuje symbol Palečka s volností lidského ducha, zprostředkovanou cestováním. Ve druhé sloce svého sonetu *Ma Bohème* (v českém překladu Karla Čapka *Mé Bohémství*) zmiňuje Palečka jako snílka:

Mon unique culotte avait un large trou.

-Petit Poucet rêveur, j'égrenais dans ma course

Des rimes. Mon auberge était à la Grande-Ourse:

-Mes étoiles au ciel avaient un doux frou-frou.⁹¹

Široce roztrženou měl jsem kalhotu.

Paleček zasněný, já louskal jsem si v běhu

Rýmy. Ve velkém voze byl jsem na noclehu.

Mé hvězdy šustěly tam v sladkém šumotu.⁹²

---

⁹⁰ HRUBÍN, František. *Op. cit.*, str. 103

⁹¹ RIMBAUD, Arthur. *Ma Bohème*. Paris: 1889.

⁹² RIMBAUD, Arthur. *Ma Bohème*. Paris: 1889. Překlad Karel Čapek

Podobně jako Rimbaud odkazuje na Palečka i další francouzský autor, tentokrát nositel Nobelovy ceny za literaturu, André Gide. Na začátku své knihy *Návrat ze SSSR a Poopravení „Návratu ze SSSR“*, v pasáži o kráse kavkazských lesů, Gide zasazuje postavu Palečka do hlubokých lesů. „*Krásnější jsem nepoznal, neuměl bych si je ani představit, žádné mlází neskrývá kmeny vysokých stromů, jsou to lesy proložené tajemnými mýtinami, kde soumrak padá dřív, než skončí den. Kde si dovedeme představit zbloudilého Palečka.*“⁹³

---

⁹³ GIDE, André. *Návrat ze SSSR a Poopravení „Návratu ze SSSR“*. Praha: Bourdon, 2015, Překlad Zuzana Tomanová. str. 28

6. Závěr

Práce se zaměřila na studium rozdílného regionálního zpracování lidového tématu pohádky *O Palečkovi*. Na základě bližšího studia předem vytyčených dějových linií konkrétně určených pohádek se prokázalo, že pohádky v sobě skrývají stejné motivy, avšak různorodě vyjádřeny. V mnoha případech jsou sice motivy zpracovány rozdílně, avšak jejich poselství je stejné.

Významné téma, které se v práci blíže vyskytuje, je vztah rodičů a dětí. Ačkoliv i to je vypracováno různě napříč studovanými texty (vytoužený potomek u Němcové, či sedmé dítě chudých rodičů Perraulta), ve všech případech lze obecně shrnout fakt, že dítě pro rodiče představuje to nejcennější, co má. Je zřejmé, že potomek má pro rodiče význam jak materiální (předání majetku), tak citový (touha po pokračovateli rodu, rodičovské pudy). Postoj rodiče k dítěti se též promítá v jednom bližě studovaném bodu a to opuštění a odvedení dětí do lesa. V Perraultově pohádce *Paleček* jsou rodiče sice okolnostmi donuceni děti opustit, avšak po celou dobu strávenou bez nich truchlí. V *Pohádce O Perníkové chaloupce* nacházíme obdobný motiv, otec odvede děti do lesa, ale především z iniciativy své ženy, macechy dětí. I když je motiv v příbězích zpracován rozdílným způsobem, opuštění dětí je považováno za krutý čin. Vztah rodič a dítě potvrzuje předem vyslovenou hypotézu nadnárodního charakteru pohádek.

Studiem textů se mimo jiné potvrdila teorie o boji Palečka s předsudky. Paleček se v průběhu svého života setkává s předsudky vůči svým fyzickým a v některých případech i psychickým dispozicím (příliš velká váha košíku, nemluvnost malého chlapce atd.). Díky svým činům je však vyvrací a přesvědčí své okolí o opaku. Smyslem poselství je boj proti předsudkům a povrchnosti usuzování bez hlubšího poznání, tak typické pro naši kulturu dnešní doby. Společné téma příběhů týkající se předsudků je velikost postavy chlapce. Malý vzrůst chlapce hraje zásadní roli ve všech vyprávěních. Chlapcův vzrůst má vliv i na jeho jméno. Při narození je ve všech případech vyprávění obrazně pojmenován Paleček.

Podobné společné téma příběhů *O Palečkovi* a *Paleček* je motiv bohatství. Téma se v pohádkách objevuje rozdílně. Zatímco Perraultův Paleček přichází jako sedmé dítě do chudé rodiny drvoštěpa, hrdina Boženy Němcové je jediné vytoužené dítě. Ve francouzské verzi příběhu musí rodiče zavést děti do lesa právě z nedostatku finančních prostředků, ale v české verzi Paleček odchází sám, není donucen žádnými vnějšími okolnostmi, tudíž ani nedostatkem peněz. Na konci vyprávění český Paleček popisuje dobrotami naditou spíž svých rodičů, z čeho je zřejmé, jak dobře si rodina vede. Lze předpokládat, že popis dobře vybavené

spižírny ovlivnila obrazotvornost lidu, který si alespoň ve vyprávění představoval hojnost a plnou spíž.

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo zanalyzovat různorodost českého pojetí vyprávění o Palečkovi na základě bližšího studia s výchozím textem francouzského učenice, Charlese Perraulta. *Paleček* (fr. *Le Petit Poucet*) posloužil jako text, na jehož základě byla provedena hlubší studie vybraných českých pohádek, především jejich motivů a dějů. Práce tak dokladuje teorii o sdílejících životních hodnotách a postojích v rámci kontinentálního kontextu. Díky studiu vybrané odborné literatury došlo k načerpání základního kádru informací, na jehož základě byl zvolen další postup.

Z celé práce je zřejmé, že čeští autoři se při zpracování jistých pohádkových vyprávění, v rozdílném měřítku inspirovali pohádkou Charlese Perraulta. Některé linie příběhů jsou velmi podobné, žádné zpracování však není identické. Základní charakteristikou pro všechny příběhy je malý vzrůst -chlapce, který byl patrný od jeho narození. S tímto faktem autoři nadále operují a lze říci, že je na něm postaven celý syžet příběhu. Z klučiny, který se narodil malý jako palec, se ve všech studovaných textech stává hlavní hrdina, který dokáže svou nevýhodu proměnit ve výhodu a dokonce z ní ještě těžit.

V první části textu byly shrnuty teoretické poznatky dané problematiky. Díky objasnění některých faktů a pojmů pak mohou být snáze pochopitelné rozdílné interpretace příběhů, které jsou přítomny v dalších částech práce. V rámci druhé části pak byly předem vybrané texty podrobeny bližšímu studiu, na základě stanovení podobných či stejných bodů, společných vždy pro výchozí text, tedy pohádky *O Palečkovi* a následně studovaného textu.

Je nanejvýš zřejmé, že odkazy Perraultova Palečkova příběhu nalzáme i v jiných pohádkách, kde na první pohled nejsou zcela patrné, například právě v *Pohádce O Perníkové chaloupce*. Paleček nebyl inspirací jen pro české pohádkové autory. Jeho tradiční význam typické pohádkové postavy ve francouzském prostředí dokládá fakt, že odkazy na něj zmiňují i velcí francouzští spisovatelé. Postavu Palečka můžeme najít v textech Arthura Rimbauda, nebo André Gida a jistě i mnoha dalších.

7. Résumé

Le conte de fée populaire fait partie du patrimoine culturel de la littérature. On trouve les mêmes motifs de contes de fée à travers l'Europe. Si on s'intéresse aux motifs présents dans les diverses littératures nationales, on constate qu'ils présentent les valeurs et les attitudes de la vie ressemblantes. Donc les motifs sont internationaux. Bien que les mêmes thèmes expriment l'échelle des valeurs semblables, leur formes peuvent être différentes.

Un des but de ce travail de licence est la comparaison des adaptations tchèques (avec la version originale française *Le Petit Poucet* de Charles Perrault (*Le Petit Poucet, Le chalet en pain d'épice* de l'auteur Bozena Nemcova, *Le Petit Poucet* d'un autre auteur tchèque Jan Werich, et *Le Petit Poucet qui a grandi* de Frantisek Hrubin). Sur la base de l'affinité des textes littéraires, on détermine des événements semblables (ceux qui sont présents dans tous les deux textes, même si dans une différente mesure) et on les compare avec l'original de Perrault.

Le mémoire commence par une partie théorique qui réunit les informations générales sur le conte de fée. Grâce à l'étude théorique, on peut mieux comprendre la partie suivante, la partie pratique qui est basée sur l'analyse et la comparaison des contes.

Il y a plusieurs théories concernant l'origine des contes. La théorie mythologique (représentée par J. Grimm ou K. J. Erben etc.) suppose que des contes font partie de l'héritage indo-européen universel. La théorie de migration (représentée par T. Benfey etc.) situe le berceau des contes en Inde, d'où ils se diffusaient en Europe. Selon la théorie anthropologique (A. Lang, J. Frazer etc.), les histoires des contes semblables se formaient indépendamment sous l'influence des conditions humaines similaires. La théorie de la psychanalyse (Ch. Darwin) soutient la thèse que des archétypes des personnages et des comportements dans les contes de fée se sont formés inconsciemment.

En 1697, Charles Perrault a fait la collection d'onze contes de fée qui s'appelle *Les contes de ma mère Loye ou Contes du temps passé*. Les trois premiers sont écrits en vers (*La Marquise de Salusses ou la Patience de Griselidis, Peau d'âne, Les Souhais ridicules*), les sept contes suivants sont écrits en prose (*La Belle au bois dormant, Le Petit Chaperon rouge, La Barbe bleue, Le Maître chat ou le Chat botté, Les Fées, Cendrillon ou la Petite pantoufle de verre, Riquet à la houppe et Le Petit Poucet*). Le conte *Le Petit Poucet* sert comme le texte fondamental pour notre comparaison avec ses versions tchèques.

Soulignons qu'en France, le conte *Le Petit Poucet* de Charles Perrault présente une histoire de conte traditionnelle. En Bohême, la situation n'est pas similaire. Donc on peut constater que la tradition et la forme du conte *Le Petit Poucet* en tchèque sont moins fixées.

Le premier texte littéraire qu'on étudie est *Le Chalet en pain d'épice* de Bozena Nemcova. On choisit les trois points communs entre les actions du *Chalet en pain d'épice* et *Le Petit Poucet*. Le premier est le motif de l'abandon des enfants, le second est l'anthropophagie et le dernier point similaire est l'aide désintéressée d'une femme. L'abandon des enfants se trouve dans la première moitié des histoires. Tandis que dans l'histoire de Perrault, la scène pendant laquelle les enfants ont quitté leur maison est accompagnée par des actes émotionnels des parents, dans l'histoire de Nemcova la belle-mère a incité le père de faire partir les enfants dans le bois. Les raisons sont les mêmes, les enfants ont dû quitter leur maison à cause de la grande pauvreté de la famille. Perrault a représenté l'anthropophagie par la personne de l'ogre qui a voulu dévorer Le Petit Poucet et ses six frères. Dans le cas du conte tchèque la petite vieille et le veillard, habitants du chalet en pain d'épice, sont les cannibales. L'aide de la femme apparaît sous forme différente. Dans la version de Perrault, l'ogresse a fourni un abri aux frères. Nemcova a intégré une femme inconnue qui a sauvé Honzicek et Maruska du veillard anthropophage.

La seconde histoire comparée est aussi un conte de Bozena Nemcova. Il s'appelle *Du Petit Poucet*, donc il est évident que les personnages principaux portent les mêmes noms. Les points communs des deux contes sont : la personne d'un garçon tout petit, puis la pauvreté et en dernier la perte de la fortune. Comme le nom du personnage a déjà signalé, l'élément commun des deux textes est la petite taille du garçonnet. Perrault a décrit Le Petit Poucet comme benjamin des sept enfants, qui ne parle presque pas et qui est tracassé par ses frères. Le Petit Poucet de Nemcova est aussi tout petit, mais il est le fils unique et tant désiré. Le manque d'argent est la raison pour laquelle les frères ont dû quitter leur maison. Mais Le Petit Poucet de Nemcova est né avec une cuillère d'argent dans la bouche. Le héros de Perrault a profité de la situation et il s'est emparé de l'argent de l'ogre. Tandis le héros de Nemcova a aidé de protéger la fortune du curé. Donc la situation de la famille dans les deux contes est différente.

Il ne s'agit pas seulement de la liste des événements communs pour les textes du *Petit Poucet*, mais aussi de la preuve de l'appartenance culturelle semblable à travers les nations. Grâce à l'étude des textes, on a montré la richesse des adaptations d'un même motif. Notre mémoire apparaît donc bien comme la comparaison des textes littéraires avec un même sujet qui exprime l'échelle identique des valeurs humaines à travers l'Europe. De même qu'il est difficile de définir l'origine du conte, on ne peut pas nier l'inspiration des auteurs tchèques puisée dans le milieu littéraire français.

Pour conclure on constate que l'analyse plus détaillée des textes a prouvé l'hypothèse de l'existence du patrimoine culturel international, du moins européen. L'exemple du Petit Poucet, d'une personne petite qui pourtant par son comportement peut servir d'exemple aux grands, montre la famille culturelle européenne qui se trouve dans chacun d'entre nous.

8. Seznam použitých informačních zdrojů

Primární literatura:

ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X

HRUBÍN, František. *Špalíček veršů a pohádek*. Praha: NAKLADATELSTVÍ Trnka, 2013. ISBN 978-80-87678-21-3

NĚMCOVÁ, Božena. *Maličkým*. Praha: Příprava vydání Karel Vetter, Alois Hynek, 1911. Dostupné online: http://kramerius4.nkp.cz/search/i.jsp?pid=uuid:b2ffb230-4b0c-11e4-aded-005056827e51#monograph-page_uuid:89ba3d80-79d0-11e4-964c-5ef3fc9bb22f.

Kapitola [Pohádka o perníkové chaloupce](#)

NĚMCOVÁ, Božena. *Mariánské dítě-O Palečkovi-Podvedený lišák*. Praha: I.L.Kober, 1899.

Dostupné online:

https://cs.wikisource.org/w/index.php?title=Str%C3%A1nka:Bo%C5%BEena_N%C4%9Bmcov%C3%A1_-

[_Mariánské dítě O Palečkovi Podvedený lišák - 1899.djvu/11&action=edit&redlink=1](https://cs.wikisource.org/w/index.php?title=Mariánské_dítě_O_Palečkovi_Podvedený_lišák_-_1899.djvu/11&action=edit&redlink=1).

PERRAULT, Charles. *Pohádky matky Husy*. Praha: Albatros, 1989. Klub mladých čtenářů (Albatros). Překlad František Hrubín.

SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998. ISBN 80-85010-06-2

WERICH, Jan. *Fimfárum*. Praha: Atheneum, 1960. Dostupné online:

<http://klimesova.mysteria.cz/nekovar/odkazy/fimfarum.pdf>

Sekundární literatura:

GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984. ISBN 14-326-84

HRABÁK, Josef. *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1977. ISBN 22-027-77

CHALOUPKA, Otakar. NEZKUSIL, Vladimír. *Vybrané kapitoly z dětské literatury I*. Praha: Albatros, 1973. ISBN 13-741-73

CHALOUPKA, Otakar. NEZKUSIL, Vladimír. *Vybrané kapitoly z dětské literatury II*. Praha: Albatros, 1973. ISBN 13-787-76

CHALOUPKA, Otakar. NEZKUSIL, Vladimír. *Vybrané kapitoly z dětské literatury III*. Praha: Albatros, 1973. ISBN 13-844-79

CHMELÍKOVÁ, Věra. *Světová literatura pro děti a mládež*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1998. ISBN 80-7082-440-9

JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Česká literatura 19. Století, od Máchy k Březinovi*. Praha: Scienta, spol. s.r.o., Pedagogické nakladatelství, 1994. ISBN 80-85827-41-7

PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-7290-244-X

PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Morfologie pohádky*. Jinočany: H&H, 1999. ISBN 80-86022-16-1.

STROMŠÍK, Jiří. *Od Grimmelshausera k Dürrenmattovi (kapitoly z německé literatury)*. Jinočany: H&H, 1994. ISBN 80-8578-68-7

TILLE, Václav. *Soupis českých pohádek II/2*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1937.

URBANOVÁ, Svatava a kol. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. Století*. Olomouc: Votobia s.r.o., 2004. ISBN 80-7220-185-9

GIDE, André. *Návrat ze SSSR a Poopravení „Návratu ze SSSR“*. Praha: Bourdon, 2015, ISBN 978-80-905173-4-9. překlad Zuzana Tomanová.

RIMBAUD, Arthur. *Ma Bohème*. Paris: 1889.

ALBIN, Michel. *Dictionnaire des Genres et notions littéraires*. Paris: Encyclopædia Universalis, 1997. ISBN 2-226-09421-0

ARON, Paul. SAINT-JACQUES, Denis. VIALA, Alain. *Le dictionnaire du littérature*. Paris: Presses universitaires de France, 2002. ISBN 2-13-0516904

MOCNÁ, Dagmar. PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha-Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X

PAVERA, Libor. VŠETIČKA, František. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-124-1

Slovník spisovatelů Francie, Švýcarsko, Belgie, Lucembursko. Praha: Odeon, 1966.

Webografie:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=337>

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1196>